

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

PRIORYTETOWE OBSZARY
BADAWCZE: OD TEORII DO PRAKTYKI

Lublin

30.05.2016 - 31.05.2016

СБОРНИК
НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАУЧНЫЕ
НАПРАВЛЕНИЯ: ОТ ТЕОРИИ К
ПРАКТИКЕ

Льблін

30.05.2016 - 31.05.2016

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Zbiór artykułów naukowych.

Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Priorytetowe obszary badawcze: od teorii do praktyki." (30.05.2016 - 31.05.2016) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. - 72str.

ISBN: 978-83-65207-87-6

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązującym jest odniesienie do zbioru.

nakład: 50 egz.

"Diamond trading tour" © Warszawa 2016

ISBN: 978-83-65207-87-6

KOMITET ORGANIZACYJNY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

A. Murza, (Zastępca Przewodniczącego), MBA, Ukraina;

E. Агеев, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

K. Fedorova, PhD in Political Science, International political scientist, Ukraine.

P. Bieś-Srokosz, dr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

A. Горюхов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, dr, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

L. Nechaeva, dr, Instytut PNPУ im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

M. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия;

B. Подобед, dr, Belarus;

S. SerEGINA, independent trainer and consultant, Netherlands;

J. Srokosz, dr, Uniwersytet Opolski, Polska;

A. Tsimayeu, dr, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus;

J. Turlukowski, dr, Uniwersytet Warszawski, Polska.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

В. Куц, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

J. Kaluža, dr. hab, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

J. Rotko, dr. hab, profesor, Instytut Nauk Prawnych PAN, Polska;

T. Szulc, dr. hab, profesor, Uniwersytet Łódzki, Polska;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKCIJA 1. ARCHITEKTURA. BUDOWNICTWO.

(АРХИТЕКТУРА. СТРОИТЕЛЬСТВО.)

1. Тышкевич О.П. 6
СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ МОДЕРНИЗАЦИИ СЕТИ УЧЕБНЫХ
ЗДАНИЙ (В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ)
2. Улицкая Н.Ю., Бикмаева М.Р. 11
РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ СЕЛА СРЕДНЯЯ ЕЛЮЗАНЬ
3. Улицкая Н.Ю., Бурнаева В.А. 13
ОСОБЕННОСТИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ГОРОДА НИЖ-
НИЙ НОВГОРОД
4. Улицкая Н.Ю., Шапошников Н.А. 16
РЕТРОСПЕКЦИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ДОСТОЯНИЯ ГОРОДА
ВЛАДИМИР
5. Улицкая Н. Ю., Курмакаева С. А. 19
ИСТОРИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ
СЕРДОБСКОГО РАЙОНА ПЕНЗЕНСКОЙ ОБЛАСТИ
6. Гнатюк Л.Р., Базильська О. В., Терлецька М.В. 22
РОЗВИТОК КЛАСИЧНОГО СТИЛЮ В ДИЗАЙНІ СЕРЕДОВИЩА
7. Колодрубська О.І. 30
ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТЛОВОГО
СЕРЕДОВИЩА

SEKCIJA 3. NAUK BIOLOGICZNYCH.(БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

8. Федоренко И.С., Меньшакова М.Ю. 32
ВОЗДЕЙСТВИЕ ВОДНОЙ ВЫТЯЖКИ ИЗ ПРИМУЛЫ ВЫСОКОЙ НА
ПРОРОСТКИ ОВСА
9. Белоглазова М.А., Меньшакова М.Ю. 34
БЕСПОЗВОНОЧНЫЕ – ВРЕДИТЕЛИ ДЕКОРАТИВНЫХ РАСТЕНИЙ
МУРМАНСКОЙ ОБЛАСТИ

SEKCIJA 4. WETERYNARIA (ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ)

10. Sobolev A.I., Petryshak R.A., Naumyuk O.S., Golodjuk I.P., Petryshak O.I. 36
INFLUENCE OF SELENIUM SUPPLEMENTATION IN FODDER ON THE
DEVELOPMENT OF THE DIGESTIVE SYSTEM IN GEESE THAT ARE
GROWN FOR MEAT

СЕКСЈА 5. GEOGRAFICZNY NAUKI (ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ)

11. Ишамятова И. Х., Улицкая Н. Ю., Чурсин А. И..... 41
ГРАДОСТРОИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ И ЗОНИРОВАНИЕ ТЕРРИТОРИИ ГОРОДА ПЕНЗЫ
12. Дудка І.Г. 44
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБҐРУНТУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ЛАНДШАФТНИХ КОМПЛЕКСІВ

СЕКСЈА 8. ART (ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ)

13. Колос М. 49
БЕЗСМЕРТЯ ШЕВЧЕНКОВОГО «ЗАПОВІТУ»
14. Бойчук О.М. 53
ДІЯЛЬНІСТЬ ПСАЛМОЩИЦЬКИХ КУРСІВ ПРИ КРЕМЕНЕЦЬКОМУ БОГОЯВЛЕНСЬКОМУ МОНАСТИРІ У 1930-Х РОКАХ
15. Колос М. 56
ПІСНЯ КИЇВСЬКОГО КРАЮ НА ЖИТТЄВИХ ШЛЯХАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
16. Сбітнєва Н.Ф. 60
ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ «HAND MADE» В УКРАЇНСЬКОМУ ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ ХХІ СТОЛІТТЯ

СЕКСЈА 12. NAUK MEDYCZNYCH. (МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ)

17. Коваль О.А., Іваніцька Т.С..... 63
ІННОВАЦІЇ У SPA ТЕРАПІЇ
18. Червоненко Н.М., Мозуль В.І., Цикало Т.О. 66
АНАЛІЗ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ В КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ ЗА ОСНОВНИМИ ДІЮЧИМИ РЕЧОВИНАМИ

СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ МОДЕРНИЗАЦИИ СЕТИ УЧЕБНЫХ ЗДАНИЙ (В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ)

Ключевые слова: инклюзивное обучение, школьная сеть, общеобразовательное учреждение, модернизация.

Keywords: inclusive education, school network, educational institution, modernization

В статье выявлены современные тенденции организации обучения детей с особыми потребностями. Рассмотрены основные международные документы, регламентирующие привлечение людей с инвалидностью в массовые общеобразовательные учреждения. Выявлены направления модернизации сети учебных зданий в условиях введения инклюзивного обучения. На основе анализа современных педагогических исследований определена перспективная модель трансформации сети общеобразовательных и специальных школ.

The paper focuses on modern trends in educating children with special needs. It examines international documents that regulate the involvement of individuals with handicap in educational institutions. The paper reveals trends in modernizing schools to allow for inclusive education. Based on analysis of modern educational research it outlines a prospective model of transformation for regular and special schools.

Демократия, равенство, социальная справедливость сегодня являются главными принципами обустройства мирового сообщества. Эти подходы направлены на создание социума, в котором гарантированы реализация прав и возможностей всех слоев населения, в том числе и людей с инвалидностью. Принцип справедливого социального обустройства обуславливает смещение акцентов с медицинских аспектов инвалидности и оказания помощи в адаптации к окружающему миру на реформирование самого общества, которое должно приспособиться к потребностям каждого индивида.

Одним из основных прав человека является право на образование. В мировой практике для обеспечения этого права в последние десятилетия наметилась стойкая тенденция к интеграции детей с особыми потребностями в массовые общеобразовательные учреждения. Среди современных подходов к образованию детей с инвалидностью общественно-социальная модель „включения» является основополагающей. Она базируется на инновационной, гуманитарно-культурологической парадигме, когда к ребенку с особенностями развития относятся как к субъекту деятельности, признается его самоценность и осуществляется целенаправленное, систематическое

формирование его потребностей и способностей к самостоятельной жизни в изменчивом социуме.[1]

Получаемое образование нацелено не только на когнитивную парадигму, формирование знаний и коррекции нарушений познавательной деятельности, но и социальное развитие, социальную адаптацию личности. Особую значимость приобретает формирование социального мышления, социализация учащихся, их интеграция в общество. Официальная позиция мирового сообщества в обеспечении равного доступа к образованию неоднократно была изложена в ряде официальных документов ЮНЕСКО и ООН.

В 1948 году Организация Объединенных Наций провозгласила Всеобщую декларацию прав человека. [2] В ней отмечалось, что „каждый человек должен обладать всеми указанными в ней правами и свободами, без какого бы то ни было различия по таким признакам, как раса, цвет кожи, пол, язык, религия, политические или иные убеждения, национальное или социальное происхождение, имущественное положение, рождение или иное обстоятельство». Декларация прав ребенка, принятая в 1959 году, защищает права ребенка с особыми потребностями на „образование и заботу, необходимые ввиду его особого состояния». [3] Весомый вклад в обеспечение прав людей с инвалидностью внесла Декларация про права умственно отсталых особ, принятая в 1971 году. [4] Согласно этой Декларации умственно отсталые люди имеют те же права, что и другие люди, в том числе- право на образование и обучение.

В Декларации про права инвалидов (1975 год) определено, что „инвалиды имеют те же гражданские и политические права, что и другие лица». [5] В этом же документе говорится о необходимости оказания людям с инвалидностью „помощи в развитии их способностей в самых различных областях деятельности, а также содействия всеми возможными мерами включению их в нормальную жизнь общества».

Важным шагом в международном урегулировании прав детей с особыми потребностями было принятие в 1989 году Конвенции о правах ребенка. [6] В основу этого документа положены принципы достоинства, равных и неотъемлемых прав всех членов общества. В Конвенции определены права всех детей, но в то же время отмечается право „неполноценного ребенка на особую защиту». Там же сказано, что неполноценный в умственном или физическом отношении ребенок должен вести полноценную и достойную жизнь в условиях, которые обеспечивают его достоинство, способствуют его уверенности в себе и облегчают его активное участие в жизни общества. В статье 23 отмечаются особые нужды таких детей и необходимость обеспечения эффективного доступа к услугам в области образования, профессиональной подготовки таким образом, который приводит к наиболее полному, по возможности, вовлечению ребенка в социальную жизнь и достижению развития его личности. В статье 28 говорится о праве детей на образование и осуществлении этого права на основе равных возможностей.

Ключевым документом в утверждении прав людей с инвалидностью является Конвенция о правах инвалидов, принятая в 2006 году. [7] В документе впервые инвалидность называется социальной проблемой и определяется как результат взаимодействия, которое происходит между имеющими нарушения здоровья людьми и средовыми барьерами, которые мешают их полному и эффективному участию в жизни общества наравне с другими. В Конвенции признается:

- что дискриминация в отношении любого лица по признаку инвалидности представляет собой ущемление достоинства и ценности, присущих человеческой личности;
- многообразии инвалидов;
- необходимость поощрять и защищать права человека всех инвалидов, в том числе нуждающихся в более активной поддержке;
- что для инвалидов важна их личная самостоятельность и независимость, включая свободу делать свой собственный выбор;
- что дети-инвалиды должны в полном объеме пользоваться всеми правами человека и основными свободами наравне с другими детьми;
- что важна доступность физического, социального, экономического и культурного окружения, здравоохранения и образования, а также информации и связи, поскольку она позволяет инвалидам в полной мере пользоваться всеми правами человека и основными свободами.

В статье 5 регламентируется реализация принципа равенства и недискриминации путем запрещения любой дискриминации по признаку инвалидности и гарантирования инвалидам равную и эффективную правовую защиту от дискриминации на любой почве. Статья 7 Конвенции о правах инвалидов посвящена правам детей-инвалидов. В ней говорится о необходимости принятия мер для обеспечения полного осуществления детьми-инвалидами всех прав человека и основных свобод наравне с другими детьми. Там же отмечается, что во всех действиях в отношении детей-инвалидов первоочередное внимание уделяется высшим интересам ребенка.

В статье 24 документально закреплено право инвалидов на образование и необходимость реализации этого права без дискриминации и на основе равенства. В пункте 2 говорится о том, что для обеспечения права инвалидов на образование необходимо чтобы:

- инвалиды не исключались по причине инвалидности из системы общего образования, а дети-инвалиды — из системы бесплатного и обязательно начального образования или среднего образования;
- инвалиды имели наравне с другими доступ к инклюзивному, качественному и бесплатному начальному образованию и среднему образованию в местах своего проживания;
- обеспечивалось разумное приспособление, учитывающее индивидуальные потребности;
- инвалиды получали внутри системы общего образования требуемую поддержку для облегчения их эффективного обучения;
- в обстановке, максимально способствующей освоению знаний и социальному развитию, сообразно с целью полной охваченности принимались эффективные меры по организации индивидуализированной поддержки.

Принятие Конвенций и Деклараций ООН, демократические преобразования в обществе делают инклюзивные процессы в образовании все более стойкими, а вопросы интеграции и инклюзии активно исследуются и апробируются.

В 1994 году в Испании состоялась конференция, в работе которой приняли участие более 300 участников, представляющие 92 правительства и 25 международных организаций. [8] Целью Саламанской конференции было содействие до-

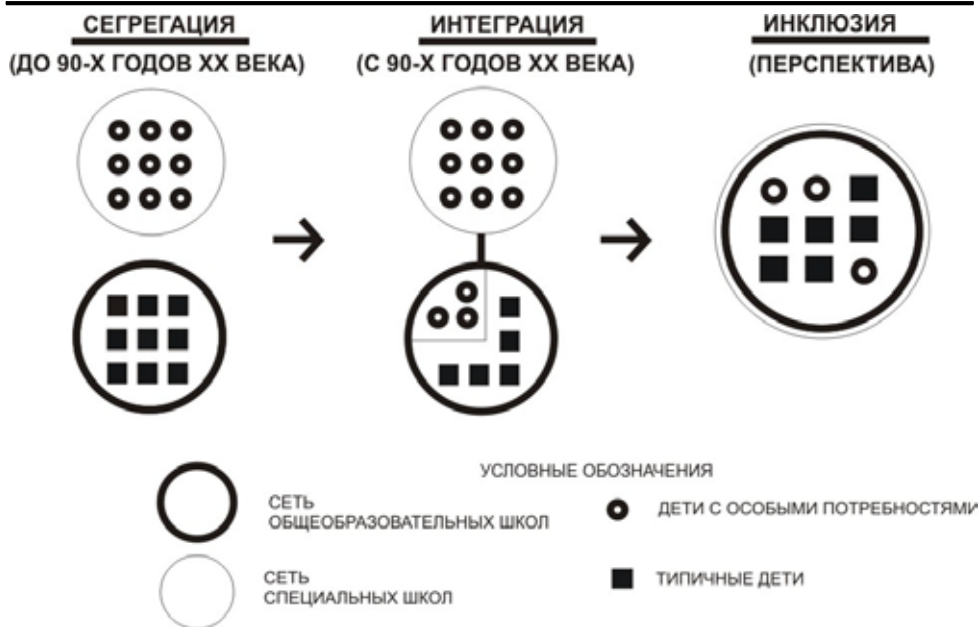

Рис.1 Модель перспективной трансформации сетей общеобразовательных и специальных школ

стижению целей образования для всех и рассмотрение изменений, требуемых для поощрения инклюзивного образования. Документы, разработанные участниками конференции, отражают достигнутый всеми странами мира консенсус, касающийся будущих направлений развития образования для лиц с особыми потребностями. В них говорится, что это образование должно быть составной частью педагогической стратегии, новой социальной и экономической политики. В Саламанской декларации отмечается, что необходимым условием для достижения целей инклюзивного образования является кардинальная реформа общеобразовательных учебных заведений. Предполагается, что все общеобразовательные школы со временем станут «инклюзивно ориентированными», готовыми включить любого ученика в образовательный процесс.

За годы становления идеи инклюзивного образования накоплен определенный теоретический и практический опыт интеграции детей с особыми потребностями в массовые образовательные учреждения. [9,10] Современные исследования в этой области говорят о том, что при отсутствии необходимой законодательной, экономической, социальной базы поспешное широкое внедрение идей интеграции, а тем более – попытки подмены системы специального образования тотальной интеграцией могут привести не к равенству прав, а к потере детьми с особыми образовательными потребностями возможности получить адекватное образование. Интеграции состоит не в том, чтобы противопоставить две образовательные системы – массовую и специальную, а в том, чтобы сблизить их, сделать проницаемыми границы между ними, обогатить общую педагогику достижениями специальной. (рис.1)

Литература:

1. Малофеев Н.Н. специальное образование в меняющемся мире. Европа [Текст]: учеб. пособие для студентов пед. вузов. Москва.: просвещение, 2000. – 319с.
2. Всеобщая декларация прав человека // Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/decl_hr.shtml
3. Декларация прав ребенка // Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/childdec.shtml
4. Декларация о правах умственно отсталых лиц // Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/decl_hr.shtml
5. Декларация про права инвалидов // Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/decl_hr.shtml
6. Конвенция о правах ребенка // Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conv_children.shtml
7. Конвенция о правах инвалидов // Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conv_children.shtml
8. Саламанская декларация и рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями // Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/salamanka.pdf
9. Малофеев, Н.Н. Базовые модели интегрированного обучения // Дефектология. 2008. - № 1. С. 71-78.
10. Колупаева А.А. Инклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.

Улицкая Н.Ю.

Кандидат экономических наук, доцент
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства

Бикмаева М.Р.

Студентка
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства
E-mail: terramarket58@yandex.ru

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ СЕЛА СРЕДНЯЯ ЕЛЮЗАНЬ

В статье рассматриваются исторические факторы развития самого крупного в России татарского села – Средняя Елюзань, расположенного в Пензенской области.

Ключевые слова: село, татары, религия, самобытность, местоположение.

Keywords: village, tatars, religion, identity, location.

На 1 января 2016 в селе Средняя Елюзань насчитывалось 2514 хозяйств, 8878 жителей – это самое крупное татарское село в Российской Федерации. Оно находится на восточной части Узинско-Кададинского междуречья, что в Пензенской области [2].

Основана Средняя Елюзань темниковскими «четвертными» татарами, т.е. служилыми татарскими князьями и мурзами, которым полагалось персональное земельное жалование в четвертях (мера площади) и разрешалось иметь крепостных крестьян. Земля им была отведена в этих местах в 1684 году, а впервые упоминается как татарская деревня в 1700 году. Средняя Елюзань удобно расположилась вдоль обоих берегов небольшой, но живописной речки Елюзань (Элэзэн). С момента основания и до середины XX в. село представляло собой длинные, вытянувшиеся вдоль речки улицы: Алны урам (ныне улица Советская) и Каш очы (улица Заречная). Лишь в конце 50-х – начале 60-х гг. появляются новые улицы. И село начинает расти вирирь.

С 1966 г. жизнь Средней Елюзани тесно связана с совхозом «Елюзанский», который был самым преуспевающим хозяйством-миллионером в истории села. Например, в совхозе с гектара получали по 100 ц, а иногда и по 146 ц зерна; урожай репчатого лука составил 83- 111 ц/ га. Среднемесячная зарплата составляла 178-220 рублей [1].

В дореволюционный период народное образование в Средней Елюзани представляли собой начальные школы – мектебы, при каждой из 4 мечетей. Школами руководили муллы. Классов или отделений, а также определенных учебных программ в школах не было. Преподавание с каждым учеником велось персонально по книгам, содержание которых состояло из догматов и нравоучительных рассказов, обычно из жизни пророков. Основную массу учеников составляли мальчики от 8 до 14 лет. Девочки учились в доме муллы – у его жены, которую величали абыстай (остабикэ).

В 1910 году были созданы медресе, в которых кроме богословия давали уроки по арифметике, геометрии, географии и каллиграфии. Начиная с 1930/31 учебного года в селе было две школы: 4-годичная начальная школа для детей с 8-летнего возраста

и для детей 11-15 лет и семилетняя школа. Семилетняя школа находилась в двухкомнатном здании, напротив мечети. Начальная школа своего здания не имела, обучение проводилось в частных домах. Впоследствии обе школы были объединены в одну семилетнюю школу. Местных учителей было мало, большинство были приезжие.

В настоящее время в селе 11 мечетей. 7 июня 2015 года была торжественно открыта соборная мечеть (ул. Северная), средства на строительство которой пожертвовали жители села. Общая площадь мечети составляет около 1 000 квадратных метров, высота минарета — 29 метров [2].

Рождаемость в селе почти в два раза превышает смертность и в последние годы намечается тенденция дальнейшего повышения рождаемости, чему способствуют повышение экономического благополучия елюзанцев.

Высокий уровень благосостояния жителей села обеспечен их трудолюбием. В условиях разрушавшегося в годы перестройки сельского хозяйства елюзанцы создавали собственные рабочие места. Имеются семь мельниц, действуют три скотобойни, четыре цеха по переработке мяса, деревообрабатывающий цех, автопарк маршруток, курсирующих до областного центра и по стране, имеются 52 магазина, три крытых рынка, автосервис, бильярдная, аптека, стоматологический кабинет, ателье и Интернет-кафе, и т.д.

За последние годы село переживает настоящий строительный бум – ежегодно появляется не один десяток новых кирпичных домов. Традиционными в селе являются коллективизм, взаимоподдержка и взаимовыручка. Все мечети, медресе, многие социальные объекты построены и содержатся на средства прихожан. Так, на свои средства селяне построили ипподром и оборудовали футбольное поле, купили пожарную машину. В их среде распространена приверженность зякату – религиозному налогу, когда жители вносят на социальные нужды крупные пожертвования, исчисляемые десятками тысяч рублей [1, 2].

Таким образом, приверженность к исламу и сохранение традиционных общественных устоев позволили Средней Елюзани стать современным образцовым татарским селом.

Литература:

1. История села Средняя Елюзань. – URL: http://nailtimler.com/tatars_in_russia/penzenskaya/penza_srednyaya_eljuzan.html
2. Официальный сайт администрации Среднеелюзанского сельсовета. – URL: <http://sredeluz.rgor.pnzreg.ru/>

Улицкая Н.Ю.

К.э.н., доцент

Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства

Бурнаева В.А.

Студентка

Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства

E-mail: terramarket58@yandex.ru

ОСОБЕННОСТИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ГОРОДА НИЖНИЙ НОВГОРОД

В статье рассматривается история возникновения и развития города Нижний Новгород, приводятся сведения о положительных и отрицательных факторах, влияющих на историческую судьбу города. Из приведенного анализа можно понять причины современного состояния города.

Ключевые слова: возникновение города, этапы развития Нижнего Новгорода, исторические факторы.

Key words: appearance of the city, stages of development of Nizhniy Novgorod, historical factors.

Возникновение Нижнего Новгорода проходило в сложные, однако главные по значению периоды для российской истории: раздробленность земель и татаро-монгольское иго, объединение Руси, правление Ивана III и т.д. – все эти факторы усложняли становление города.

Изначально, можно выделить период, когда он возник и развивался в качестве форпоста, а в дальнейшем, в 1221 г. стал опорным пунктом обороны границ Владимирского княжества от мордвы, марийцев и волжских булгар.

На горе Часовой была построена деревянно-земляная крепость – будущий кремль. На территории Нижегородского кремля были сооружены два белокаменных храма, в том числе Архангельский собор (1227), что указывало на какую роль претендовал город в системе земель Владимиро-Суздальской Руси [1].

В середине XV века Суздальско-Нижегородское княжество было присоединено к владениям Москвы. Город продолжал играть роль сторожевого поста, имел постоянное войско и являлся местом сбора при походах на Казанское ханство.

В Смутное время только Нижний Новгород, наряду с Троице-Сергиевой Лаврой, продолжал оказывать поддержку Москве. Зимой 1612 г. от стен нижегородского кремля выступило ополчение во главе с Кузьмой Мининым и Дмитрием Пожарским для борьбы с польско-литовскими захватчиками. Это событие завершило исторический период, в течение которого Нижний Новгород играл роль форпоста и защитника русских границ, и открывает новую главу в его истории.

Следующий этап развития Нижнего Новгорода можно обозначить, как своеобразный «Карман России», так как после окончания смуты условия жизни стали

относительно мирными, это позволило Нижегородскому Поволжью быстро развить сельское хозяйство, промышленность и торговлю. В последствии, со взятия Иваном Грозным Казани (в 1552 г.), а затем и Астрахани Нижний Новгород стал центром, через который шла вся торговля Русского государства с Востоком.

Еще с XVI века город становится центром соляной торговли. В нем создают представительства и селятся крупнейшие солепромышленники, хранятся большие запасы соли. После введения Екатериной II государственного регулирования цен на соль в городе была создана Соляная экспедиция и казенные магазины для хранения соли. Позже это учреждение получило название «Нижегородское Соляное Правление» (1827 г.).

В XVII веке Нижний Новгород был местом формирования судовых караванов, найма рабочих людей и стал крупным центром судостроения. В городе были развиты ремесла: в 1622 году, например, нижегородцы владели 119 ремесленно-промысловыми специальностями.

С 1817 года началось строительство Нижегородской ярмарки. 15 июля 1822 г. состоялось открытие ярмарки во вновь построенных зданиях. Это был целый город, занимавший крупную территорию и имевший плотную застройку. Значение ярмарки как во внутренней, так и во внешней торговле страны с каждым годом увеличивалось и отражалось на росте товарооборота, а ее популярность находилась наравне с уже зарекомендовавшимися международными выставками [2].

Заключительным этапом становления города является превращение его в административный центр. Превращение Нижнего Новгорода в «столицу» крупного региона России благотворно сказалось на развитии всех сторон жизни города: промышленности, торговли, просвещения, медицины, культуры, науки и градостроительства.

В 1721 и 1738 гг. создается несколько школ, объединенных впоследствии в Нижегородскую Семинарию. В 1781 г. по указанию Екатерины II открылось Главное Народное училище (с 1808 г. – Губернская Гимназия), при котором располагалась крупная библиотека, а также ряд других учебных заведений. В 1837 г. в городе создается Александровский Дворянский Институт, а в 1852 г. – Мариинский Институт благородных девиц, а также в последствии были созданы: Кулибинское ремесленное училище (1872 г.); Владимирское реальное училище (1877 г.) и при нем Механико-техническое училище (1896г.); Нижегородское коммерческое училище (1900 г.).

В 1862 г. было завершено строительство железной дороги Москва – Нижний Новгород. В 1895 г. железная дорога пришла в Сормово. В 1904 г. была построено отвлечение к городу Московско-Казанской железной дороги от Арзамаса.

Тридцатые годы XX века – время бурного роста промышленности. В 1932 году начало работать крупнейшее промышленное предприятие – Горьковский автомобильный завод, который являлся важным объектом оборонной промышленности в годы Великой Отечественной войны. Развивалась легкая и пищевая промышленность: были построены макаронная и кондитерская фабрики, механизированы хлебо- и молокозаводы, мельницы. Ведущими отраслями промышленности были машино- и станкостроение, металлообработка и химия.

В советское время были заложены и основы современных транспортных и инфраструктурных проблем города. Многонаселённые «спальные кварталы» строи-

лись в нижней части города вблизи заводов, на которых, в основном, работали их жители. Тогда не предполагалось ежедневное перемещение работающего населения в другие районы города или на другой берег Оки [3].

В XXI веке в городе бурно развиваются информационные технологии, открывается много коммерческих предприятий работающих в этой сфере. Нижний Новгород стал одним из крупнейших и известнейших российских центров по IT.

Литература:

1. История Нижнего Новгорода. – URL: <http://www.admgor.nnov.ru/references/history/historynn.html>
2. Нижний Новгород. История Нижнего Новгорода. Достопримечательности Нижнего Новгорода. – URL: <http://www.feltur.ru/gr/nn>
3. Храмцовский Н.И. Краткий очерк истории и описание Нижнего Новгорода. Т.І.Н. Новгород, 1857.

Улицкая Н.Ю.

Кандидат экономических наук, доцент
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства

Шапошников Н.А.

Студент
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства
E-mail: terramarket58@yandex.ru

РЕТРОСПЕКЦИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ДОСТОЯНИЯ ГОРОДА ВЛАДИМИР

В статье рассматривается становление и развитие основных достопримечательностей города Владимир, отражены исторические факторы появления и уничтожения исторического достояния города.

Ключевые слова: историческое наследие, город Владимир, исторические факторы развития.

Key words: historical heritage, the city of Vladimir, historical development factors.

Возникновение первоначального поселения людей на территории Владимира относится к глубокой древности: на высоком юго-западном мысу городской горы еще на рубеже нашей эры находился поселок, принадлежавший древнему финно-угорскому населению. Позднее, в X-XI веках, здесь появляются славянские выходцы из земель смоленских кривичей и новгородских словен.

Усобица в ходе феодальной войны имела решающее значение для превращения мирного торгово-ремесленного поселка, лежавшего на высшей точке князьминской гряды, в могучую крепость, построенную здесь в 1108 году Владимиром Мономахом.

Сама природа определила контуры княжеской крепости: с юга ее границей были кручи, обрывавшиеся к Клязьме, с севера – крутые склоны долины речки Лыбеди, с запада в плато врезались глубокие овраги (на месте современных Ерофеевского и Муромского спусков), с востока границы города также определялись оврагами. По всему периметру крепости были насыпаны земляные валы с деревянными стенами на их гребне. Общая длина пояса валов составляла 2,5 км [1].

К середине XII века быстрый рост молодого города, его многолюдность, богатство и стратегическое значение определили его превращение в столицу Владимирского княжества. В 1158-1165 годах в городе разворачивается грандиозное строительство. Пояса новых крепостных валов охватывает его еще не защищенные участки, разросшиеся к западу и востоку от крепости Мономаха, становящейся теперь Средним городом. Как и при Мономахе, западная граница новой крепости определяется оврагами, спускающимися с плато к Клязьме и Лыбеди. Западная часть города имела четыре воротные башни. Верховья оврагов соединил глубокий ров с мостом у Золотых ворот. Восточный треугольник города, очерченный клином снижающихся городских высот, был собственно посадской частью Владимира. Ее также прикрыли валы и стены, а в восточном конце были сооружены вторые белокаменные ворота –

Серебряные, находившиеся у моста через Лыбедь на дороге к княжескому замку Боголюбову и Суздалью. Средний город именовался в источниках «Печерним», западная часть – «новым» городом, а восточную позднее называли «ветчаним» городом. Общий периметр стен и валов Владимира достигал теперь 7 км, превосходя крепости Киева (4 км) и Новгорода (6 км). На юго-западном высоком углу Среднего города был сооружен большой городской Успенский собор (1158-1160). Вместе с княжескими белокаменными храмами Георгия и Спаса, расположенными также на высокой южной кромке городского плато, Успенский собор определил наиболее эффектный южный «фасад» городского ансамбля [2].

Следующий этап архитектурной истории города Владимира относится к концу XII – началу XIII веков. Усиление великокняжеской власти при Всеволоде III и рост политического самосознания владимирских горожан приводят к серьезным городским волнениям и восстаниям. Княжеский двор переносится в Средний город и ставится на его южном краю, рядом с епископским двором. Здесь сооружается пышный каменный дворец с придворным Дмитриевским собором (1194-1197). Городокольцы строят каменную стену владимирского детинца с боевыми воротами, ограждающую княжеско-епископскую резиденцию от беспокойного города (1194-1196). Сильно пострадавший во время пожара 1185 года Успенский собор был обстроен новыми стенами (1185-1198), и его увеличенный объем подчеркнул значение детинца как архитектурного центра города. На юго-восточном углу Среднего города основывается княжеский Рождественский монастырь с его белокаменным собором (1192-1195), образующий как бы вторую внутреннюю крепость. В северную часть Среднего города, куда обращались грозные боевые стены детинца, переводят торговую постройку, где построена в 1218 году церковь Воздвижения [1, 2].

В 1238 году на Владимир обрушились полчища татар. После упорной осады город был взят, ограблен и сожжен. В 1410 году, город вновь испытывает разорение от налета орды.

Позднее, в 1469 году, видный московский строитель В. Д. Ермолин реставрирует пострадавшие и обветшавшие постройки города – Золотые ворота и церковь Воздвижения на торгу. Укрепления Владимира более не восстанавливались в прежних размерах: в 1486 году были отстроены вновь лишь бревенчатые стены Среднего города. На рубеже XV – XVI веков был перестроен собор Успенского Княгинина монастыря.

С этой поры Владимир становится рядовым городом Московского государства. Его рост идет чрезвычайно медленно. В 1489 году новгородцы образуют за Лыбедью особую слободу Варварку; в середине XVI века в Залыбедской части появляются и другие слободы – Стрелецкая и Пушкарская, слившиеся затем в одну Стрелецкую, а в XVII веке – Нижний и Верхний Боровки, где были поселены новгородцы. Первые цифровые данные о населении города в эту пору говорят о его малочисленности. Так, в Пушкарской и Стрелецкой слободах в 1584 году было всего двадцать дворов, в 1592 году здесь было сто человек стрельцов. В эти годы непосредственно за Золотыми воротами вытягивается Ямская слобода государевых ямщиков со своей деревянной Казанской церковью; за слободой шел Ямской бор.

В 1668 году весь город насчитывал всего девятьсот девяносто человек населения и четыреста домов: в восточной части города жил ремесленный люд, в запад-

ной – торговцы, где на Торговой площади в 1684 году был Гостиный двор с 392 мелкими лавками и церковью.

В XVIII веке древние памятники города понесли значительный ущерб: была сломана деревянная крепость и начался стихийный снос валов; погоревшие в пожар 1778 года белокаменные храмы Спаса и Георгия были разобраны и заменены новыми, был перестроен верх Золотых ворот.

Последующее промышленное развитие России почти не коснулось Владимира – он оставался небольшим чиновничье-мещанским городом [1, 2].

Литература:

1. Воронин Н. Владимир Боголюбово Суздаль Юрьев-Польской. – URL: <http://detectivebooks.ru/book/28835720/?page=4>
2. История города Владимира. – URL: <http://www.vladimirgid.ru/history.htm>

Улицкая Н. Ю.

Кандидат экономических наук, доцент
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства

Курмакаева С. А.

Студентка
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства
E-mail: terramarket58@yandex.ru

ИСТОРИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ СЕРДОБСКОГО РАЙОНА ПЕНЗЕНСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье рассматривается история становления Сердобинской Солдатской Слободы и развития в Сердобский район Пензенской области, анализируются демографические показатели, строительство градообразующих и градообслуживающих объектов.

Ключевые слова: Сердобский район, исторический фактор, становление, развитие, население, строительство.

Key words: Serdobsk district, the historic factor, formation, development, population, and construction.

Возвращаясь из Азовского похода через Саратов, царь Пётр Первый дал указание своим приближённым «посмотреть угожих мест в пензенскую сторону да установить там сторожи». Он был заинтересован в укреплении границ государства Российского в этих местах. Дубовые и мачтовые сосновые леса, которые произрастали здесь, были очень нужны государю для только что завоёванного Азова и строительства русского флота. Реки Сердоба и Хопёр позволяли сплавливать лес плотами в Дон и далее в Азов [1].

Воля самодержца была исполнена. Вскоре ему доложили, что место для постройки слободы нашлось на реке Сердобе. Так летом 1699 года на берегу появились первые постройки, которые положили начало будущему Сердобску. В стратегическом отношении место для строительства было удобно и удачно выбрано. Оно находилось на возвышенности. С юга слободу прикрывала река Сердоба с крутым обрывистым берегом, с западной и восточной сторон естественным препятствием являлись леса, с севера – Шишковский овраг. Поселение было огорожено деревянным тыном из дуба и защищено земляным валом.

Слобода неоднократно подвергалась нападению кочевников. В 1711 году она была полностью выжжена. Жители поселения частью убиты, а частью уведены в рабство. Но за короткое время Сердобинская слобода не только отстроилась, но и численно возросла. По переписным книгам 1717 года здесь числилось 250 дворов, в которых проживало 904 человека, в том числе 523 мужчины. В 1722 году она была переименована в Большую Сердобу.

В первые годы 18 столетия Большая Сердоба административно подчинялась Пензенскому уезду, входящему в Азовскую губернию. 7 ноября 1780 года Указом Ека-

терины Второй утверждается Саратовское наместничество в составе 9 уездов, в том числе и Сердобского: «В следствие чего пахотных солдат селения Большая Сердоба устроить городом Сердобском». С этого дня Сердобск вышел из состава Пензенской провинции и стал уездным городом Саратовской губернии вплоть до 1939 года, когда он вновь стал Сердобским районом Пензенской области.

На начало 19 века в Сердобском уезде было 77 сёл, 89 деревень, 79 водяных и 586 ветряных мукомольных мельниц. Вся его численность составляла 20007 человек. Владельческие крестьяне, а это 16045 человек, были самой массовой частью населения. В 1830 году в уезде уже проживало 104110 человек, в том числе в городе 1337 мужчин и 1352 женщины. В 1861 году в городе проживало 5 тысяч человек, в 1911 – 10 тысяч, в 1917 – 16841 человек. В Сердобском уезде в 1912 году проживало 244264 человека, в 1917 – 271 тысяча человек. В 1963 году в городе проживало 27000 человек, в 1979 г. – 44000, в 1999 г. – 45,5 тысячи человек, в 2001 г. – 41660 человек. в настоящее время население Сердобского района и города Сердобск продолжает сокращаться [2].

1 января 1847 года в Сердобске состоялось торжественное открытие уездного училища для мальчиков, а в 1862 году первой городской женской школы.

В начале 1890 годов стали строить железную дорогу Ртищево – Пенза. 21 сентября 1893 года на станцию Сердобск прибыл из Ртищева первый служебный поезд. В 1894 году ветка продвинулась до Колышлея, а с 1896 года открылось регулярное движение на всём участке.

В 1897 году в Сердобске был построен шпалопропиточный завод, вступил в строй первый элеватор с паровым двигателем. Появилось несколько кустарно-промысловых заведений: мыловаренный, смолокурный, дегтярный заводы, салотопня. Стало больше мануфактурных и бакалейных лавок, монополек, торгующих водкой. В 1900 году открылась типография Щетинина.

В 1912 году в Сердобском уезде насчитывалось 111 православных храмов, из них деревянных – 49, каменных – 52. Имелись один мужской (Алексеевский Казанский в Сазанье), два женских монастыря (Свято-Троицкий Пановский, Скрябинский Вознесенский). В г. Сердобске было 5 храмов (Собор Михаила Архангела, Соборная церковь, Казанская трёхпрестольная, Никольская кладбищенская, Крестовоздвиженская).

В 1916 году в Сердобске имелось уже 3 частные типографии, 2 частных кинотеатра, 2 библиотеки (земская и учительская), библиотека – читальня, 2 кружка (литературно-музыкальный, драматический).

К последнему десятилетию 20 века в Сердобске и районе работали заводы: машиностроительный, часовой, электроламповый, обозостроительный, «Стройдеталь», кирпичный, комбикормовый, спиртзавод, завод «Ромб», ПМК «Росгазспецстрой», РСУ-2, ДРСУ и другие предприятия и организации.

В 13 совхозах и 2 колхозах было 32 тыс. голов крупного рогатого скота, в том числе 11 тыс. коров; 35 тыс. свиней, 21 тыс. овец, 2 тыс. лошадей, 65 тыс. птицы. Производилось 27 тыс. тонн молока и 10 тыс. тонн мяса в год. Площадь пашни составляла более 96 тыс. га.

В городе и районе функционировали 34 школы, 2 техникума, два технических училища, 20 детских садов [3].

В настоящее время г. Сердобск считается монопрофильным городом. Экономические и демографические показатели района снижаются, большая площадь земель не используется, многие предприятия не работают. Все это требует пристального внимания органов власти, чтобы Сердобский район со своим историческим наследием не канул в лета.

Литература:

1. Никитин С.Н. Сказ о Сердобском крае, 2005 г.
2. Тимошина О.В., Маркин С.В. По страницам истории Сердобского края. – Пенза, 2005 г.
3. Пензенская энциклопедия. – М., 2001 г.

Гнатюк Л.Р.

канд.арх., доцент

Базильська О. В., Терлецька М.В.

Національний авіаційний університет, м. Київ

РОЗВИТОК КЛАСИЧНОГО СТИЛЮ В ДИЗАЙНІ СЕРЕДОВИЩА

Анотація: розглянуто класичний стиль, його розвиток в Україні та Європі. На основі дослідження виявлено основні принципи класичного стилю в сучасних спорудах виходячи з їх призначення. Проаналізовано перспективи застосування цього стилю, запропоновано концепцію сучасного дизайну інтер'єру Київського міського будинку вчителя з урахуванням класичного стилю, проаналізовано взаємозв'язок архітектури класицизму та можливості і перспективи розвитку в сучасному дизайні інтер'єру.

Ключові слова: класичний стиль, розвиток, переваги, дизайн інтер'єр, екстер'єр, Будинок вчителя м. Києва, історичний розвиток.

Постановка проблеми. Протягом століть класичний стиль не втрачає своєї актуальності в різних проявах дизайну, так як не має кардинальних змін під впливом сучасних тенденцій, але втрачає свою популярність, в силу потреб максимально простого, функціонального та економічно вигідного дизайну та архітектури. На сьогоднішній день втрачено деталі класичного стилю в архітектурі та взаємозв'язок з інтер'єром.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історію зародження класичного стилю досліджено в праці Адамчика М. В. [5] Класичне західноєвропейське, візантійське, російське мистецтво є спадкоємцями великої елліністичної культури. Про це пише в своїй праці [8] Власов В. Г. про видатні пам'ятки світової архітектури від античних до наших часів, а також радянську архітектуру з її видатними пам'ятками і ансамблями за кордоном та інших міст в своїй праці описує Асеев Ю. С. [6]. Нові, технологічні оздоблювальні матеріали та кольорні тенденції класичного стилю в інтер'єрі описано в праці Софієвої Н. [1]

Аналіз наукових праць дає можливість детально вивчити та дослідити особливості становлення та розвитку класицизму, його риси та особливості, але в Україні майже не розглядався взаємозв'язок архітектурного екстер'єру та інтер'єру.

Формулювання цілей статті. Дослідити поняття та ідею класичного стилю, його розвиток в Європі та Україні. Виявити основні переваги та варіанти його використання в сучасному дизайні інтер'єру у взаємозв'язку з архітектурою. Проаналізувати важливість виконання всіх традицій класичного стилю та необхідність цього напрямку в збереженні культурної спадщини для суспільства. Привести приклад доречності класичного стилю на основі дизайну Київського міського Будинку вчителя.

Основна частина. Класичний стиль, або класицизм прийшов на зміну бароко в середині XVIII ст., в своїй основі має античну спадщину, чому сприяли деякі історичні події. Цей стиль зародився у Франції в той час, коли проводилися розкопки

Рис.1. Вілла Фоскарі –
А. Палладіо

Рис.2. Вілла Ротонда –
А. Палладіо

Рис.3. ордер

в Геркуланумі і Помпеях. В результаті наукових праць археологів зародилася нова хвиля інтересу до античної культури, що повело за собою моду на раціональне мистецтво. Розвиток класицизму у Франції прийшов на час правління Людовика XVI, тому його часто іменують стилем Людовика XVI. Класицизм – останній стиль у ряді «королівських стилів».

Епоха класичного стилю припадає саме на той час коли буржуазія, невдоволена марнотратством і способом життя королів, спричинює до появи демократичних думок серед населення, Римська республіка проголошується зразком державного устрою. Саме французька буржуазія ввела моду на цей стиль, звернувшись до спадщини. У Європі класичний стиль поширився у другій половині XVIII ст., і в багатьох країнах проіснував до кінця XIX ст. До Росії класицизм проник в часи правління Катерини Великої, яка виписувала придворних меблярів і архітекторів за кордон. В основі архітектури класицизму лежить принцип регулярності планування і прості чіткі форми. Скелетом цього напрямку було взято античне зодчество, як наслідок ордерна система, наповнена новим змістом. Будівлі будувалися по принципу симетрії, стіни членувалися пілястрами і колонами, важливою архітектурною деталлю був портик. Найчастіше будівлі прикрашали скульптурами в античному стилі. Класицизм в повній мірі увібрав в себе почуття міри и лаконічність.

Засновником класичного стилю прийнято вважати венеціанського майстра Андреа Палладіо, а весь ранній період отримав назву палладіо. Ця західна назва не прижилася і цей напрям архітектури в Україні називався — ранній класицизм. Ідеї класицизму базуються на античності, але Вілли зведені Палладіо в околицях Венеції (рис.1) і Віченци (рис.2), збереглися дотепер. Принципи античного храмового зодчества він розвинув і доповнив новими елементами і прийомами.

Основою архітектурної мови класицизму стає ордер (рис.3), в пропорціях більш близький античному, ніж в архітектурі попередніх епох. Стіни трактуються як

Рис.4. Оперний театр
«Ла Скала»

Рис.5. Театр Сан Карло

Рис.6. Собор Сан Франческо
де Паоло

Рис.7. місто Вашингтон

Рис.8. будынок Капітолій

Рис.9. Білий Дом

гладенькі паверхні, што абмежуюць чіткі, сіметрычна розташавані абсягі.

Цэнтром класічнага стылю в Італіі в ХІХ ст. був Мілан з яго оперным тэатрам «Ла Скала» (архіт. П'ермаріні) (рис.4) і Неаполь, де была здійснена перабудова тэатру Сан Карло (рис.5) і зведзены собор Сан Франческо де Паоло (рис.6).

Класічныі стыль з'Европы прыходзіць на амерыканскіі кантынент, де в 1791 р. по праекту П. Ш. Ланфана був закладзены Вашингтон (рис.7). Місто мае прамую вулічную сетку, разрізану шырыкамі дыяганалыі бульварів. Той же прынцып планування тыповыі для Детройту (1807), Нью-Йорка (1811) та іншых міст. В 1793 р. був закладзены фундамент будынку Капітолію (У. Сонтон) (рис.8).

Прадстаўнікамі класіцызму былі тааож Р. Міле і Д. Хобан, што створылі праект Білага Дому в Вашингтоні (рис.9). Цей стыль став в Амерыці першым нацыянальным стылем пд назваю «грэцке відраджэння».

Класічныі стыль праявіўся і в польскіі архітэктуры, де на змену німецькым уплывам прыйшло італійске (М. Бачіареллі, Д. Мерліні – заснаўнікы парку Лазенкы (Корольскыі стезкы) в Варшаві, 1779-1794) (рис.10). Голоўным архітэктаром Варшавы був А. Кораціі.

В Україні класічныі стыль не так швдык розвіваўся, але залышыў слід на архітэктуры. Напрыклад на тэрнах Паділля створена нызка палацовых камплексів Тэрнопільшыны. Палацы розташаваны на пагорбах над річкамі. Вышнівецкыі камплек (рис.11) збудаваны на тэрыторыі старога замку, якіі був вщент зруйнованы (1705). Групу палаців Тэрнопільшыны вірізняе прывінціалізм, відсутність арыгінальнотворчот думкы, што відчувалася ще напрыкінці ХVІІІ ст. Саме це спонукало власнікы велыкоі вышневецкот рэзіденціі Мнішкыі звачытись на перабудову палацу. На Паділіі, далі на схід (тэрыторыі теперішніх Хмельніцкот та Вінніцкот абласей), палацовое будівніцтво було набагато актывнішым. Для творів класіцызму палац у Тульчыні (рис.12) мае велыке значення. Збудовано палац у 1775-1782 рр., бічні крыла-флігелі з'явілы пізніше. Стосовно тульчынскот палацу, то відсутні дані про аўтара споруды. Натомість аўторство прыпсується архітэктарові Лакруа, про якогочточніша інфармація відсутня. Запрошений Потоцькым, Лакруа брав участь у будівніцтві тульчынскот палацу ліше з 1780 р., колі спорудження проводылось особливо актывно. Тульчынскыі палац став зразком для кількох аднотыпных пам'яток, спільным мотывом заглибленогот портыка.

Палацовое будівніцтво Паділля пачатку ХІХ ст. належыць до перыоду розвіненогот класіцызму, в якому зрідка протезжуютьс выавы романтызму. До таых належыць садыба у П'ятнычанах (рис.13), Палац у Стрыжавці (1810) (рис.14) – трыповерхова споруда з шестыколонным портыком; у Вороновціі палац (рис.15)

Рис.10. Парк Лазенки в Варшаві

Рис.11. Вишнівецький комплекс

Рис.12. Палац у Тульчині

Рис.13. Садиба у П'ятничанах

Рис.14. Палац у Стрижавці

Рис.15. Палац у Вороновиці

також триповерховий, з масивним рустованим цоколем і трьома арками-входами, на яких здійснюється восьмиколонний портик.

Архітектура класицизму м. Львова не вирізнялась масштабністю чи будь-яким творчо-оригінальним рішенням. Після першого розподілу Польщі (1772) Галичина опинилася у складі Австрійської монархії, отже, Львів був зорієнтований лише на Відень. Наприкінці XVIII—початку XX ст. активізувалося житлове будівництво.

Мода класицизму торкнулася фасадів будинків старого центру Львова — Площі Ринок (рис.16). Чимало будинків перероблено зі застосуванням нової декорації на місці попередньої, ренесансної або барокової. Отже, місто тоді позбулося значно мірою «найкращої мистецької сторінки».

До яскравих зразків класицизму Львова належить колишній Оссолінеум (тепер Наукова бібліотека Національної Академії Наук ім. Василя Стефаника) (рис.17).

Серед переваг класицизму в архітектурі слід зазначити його органічний вигляд, автентичність, і гармонічне поєднання з сучасним урбаністичним середовищем.

Одним з явних переваг, яким володіє класичний стиль в інтер'єрі – це те, що такий стиль підходить для офісу, готелю, будинку і, звичайно ж, квартири. З класикою краще поєднуються побутові прилади строгих форм і просте забарвлення – чорне або біле.

Якщо говорити про штори, то вони повинні бути легкими, тільк краще піді-

Рис.16. Площа Ринок

Рис.17. Наукова бібліотека Національної Академії Наук ім. В. Стефаника

Рис.18. Вітальня

Рис.19. Спальня

Рис.20. Кухня

брати прозору. Особливу увагу варто приділити вибору люстр і ламп, так як досить багато освітлювальних приладів орієнтовані на сучасний дизайн, а не на стиль класицизм. В інтер'єрі доречні будуть люстри зі скла і кришталю, а також абажури і плафони, в яких використовується натуральна тканина непомітного забарвлення.

У цілому до атрибутів класичного стилю можна віднести також меблі, для виготовлення яких використовувалися дорогі види дерева і покриття з натуральної шкіри, парчі або оксамиту. Атмосферу класики допоможе створити ліпнина, картини і дорогий паркет.

Основними рисами класичного стилю в інтер'єрі є багатство, точність та симетричність. При створенні інтер'єру в класичному стилі важливо враховувати всі деталі і дрібниці.

Інтер'єр вітальні в класичному стилі можна оформити тільки якщо приміщення досить просторе з правильною формою. Кращим рішенням для вітальні є світлі кольори і позолота. Оздоблення стін може бути темних тонів, що поєднуються із загальною колірною гамою. На стінах буде гармонійним доповненням ліплення.

Важливу роль в інтер'єрі вітальні у класичному стилі (рис.18) грають штори, скатертини та інший текстиль. Класика допускає використання шовку, оксамиту, парчі і атласу світлих тонів. На вікнах доречно виглядають важкі штори з китицями. У класичному стилі використовуються меблі виключно з дерева, вони є довговічними. Меблі виконуються з дорогої деревини та прикрашені різьбленням, позолотою і бронзою. Незамінною прикрасою інтер'єру вітальні є камін.

Дизайн спальні в класичному стилі (рис.19) починається з вибору ліжка. Ліжко виготовляється з дерева. Для прикрас ліжка використовується різьблення, високий балдахін та ковані елементи. Постільна білизна має бути світлих тонів з атласу або шовку. Також, ліжко прикрашають дорогими покривалами, які поєднуються зі шторами.

Обов'язковим атрибутом спальні є велика люстра з вишуканими підвісками. Всі інші світильники в кімнаті повинні поєднуватися з люстрою. Меблі в спальні — це шафа, тумбочки, туалетний столик, крісла, які виконані в одній кольоровій гаммі.

Кухня в класичному стилі (рис.20), незважаючи на дорогі меблі та посуд, повинна бути зручною і функціональною. Всю побутову техніку на кухні слід маскувати «під дерево» — дверцята холодильника, мікрохвильової печі, посудомийної машини. Також, техніку можна ховати в шафки на кухні.

У кухні використовуються масивні меблі з дуба або вишні. Кухонний стіл зазвичай розташовується по центру приміщення. Для робочої поверхні часто використовується стільниця з мармуру.

Будинок вчителя (рис.21а) по вул. Володимирській 57 у Києві споруджений у 1910-1911 рр. за проектом та під керівництвом архітектора П.Ф. Альошина та під-

(а) загальний вигляд

(б) фриз з барельєфами

(в). маска Сократа

Рис.21. Київський міський будинок вчителя

рядника Гінсбурга як Педагогічний музей Цесаревича Олексія. Свою історію сучасна установа бере з 1922 року, коли міська влада для поліпшення обміну педагогічним досвідом і проведення різних освітніх заходів заснувала Будинок працівників освіти, а з 1934 року – Київський міський будинок учителя.

Фасад будівлі був виконаний в стилі неокласицизму – будинок вінчає купол діаметром 31 м та висотою 10 м металевий та засклений, уздовж всього головного фасаду тягнувся фриз з барельєфами (рис.21б) виконаними по ескізах скульпторів Л. Дітріха та В. Козлова. Понад 200 фігур зображували всесвітню історію розвитку освіти – від античності до ХХ століття. Над бічним входом є маска Сократа (рис.21в).

Споруда справляє враження величності своїми стінами, облицьованими плитами з білого інкерманського каменю брилами від 70 до 500 пудів, цоколем з фінсько-го сірого граніту. У будівлі до наших днів збереглися елементи інтер'єру початку ХХ століття – люстри, ліпнина, мармурові колони, сходи. У середині будинок вже багато років потребує ремонту. У 1937-1938 рр. проведено реконструкцію за проектом архітектора Павла Альошина, фасад будинку майже не змінив свого первісного вигляду, але збільшилась корисна площа будинку за рахунок добудови дворових об'єктів.

Зараз у концертному залі Будинку вчителя регулярно відбуваються різноманітні концерти, театральні вистави та інші культурні заходи.

На теперішній час інтер'єр (рис.22) Будинку вчителя у занедбаному стані та потребує ре дизайну інтер'єру приміщень та впровадження нових технологій.

Пропонується розробити концепцію дизайну інтер'єру Київського міського Будинку вчителя з урахування його цінності як об'єкту культурної спадщини, використанням стилістичних особливостей класичного стилю, та впровадженням сучасних технологій у сучасному класичному стилі. Будинок вчителя багатофункціональна споруда, яка включає в себе 3 поверхи на яких розташовується: на першому поверсі – бібліотека, читальний зал, вестибюль, педагогічна вітальня, лекційний зал, на другому поверсі – музей української народної республіки, конференц зал, актовий зал, гардеробна, мала вітальня, виставкова галерея та педагогічний музей, на третьому поверсі – бухгалтерія, дзеркальний зал, молодіжний зал, балкон актового залу та велика вітальня.

В інтер'єрі будинку вчителя пропонується використовувати світлу кольорову гамму, багато натурального каменю та симетрію у приміщеннях. Меблі розробляти в класичному стилі з використанням декоративної ліпнини та дорогих тканини.

Запропоновано виконати принципи освітлення, матеріали оздоблення стін, стелі, підлоги, меблів та обладнання відповідно до основних рис класичного стилю. Дотримуватимуться будівельні, технологічні та ергономічні вимоги проектування комунально-навчальних приміщень.

(а) дзеркальний зал

(б) коридор

(в) вестибюль

(г) конференц зал

(д) мала вітальня

(е) актовий зал

Рис. 22. Інтер'єр Київського міського будинку вчителя

Створено концепт вхідної групи будівлі в класичному стилі, а також благоустрій території.

Вищепераховані заходи спрямовані на відновлення Київського міського будинку вчителя та привернення уваги творчих людей.

Висновок. На основі проведеного аналізу виявлено основні етапи розвитку класичного стилю, та міста його найбільшого розповсюдження. З'ясовано, що класицизму притаманні античні образи, суворість та чіткість форм, симетрія фасадів та елегантність колон. Також проаналізовано можливі способи його використання на прикладі Київського будинку вчителя. Досліджено головні тенденції, переваги та недоліки цього стилю, та найбільш яскраві його представники як в Європі так і в Україні.

Література:

1. Софиева Н. Дизайн интерьера. Стили, тенденции, материалы. — М.: ЭКСМО, 2012. — 656 с.
2. Пилявский В. И. История русской архитектуры: учебник для архитектурных специальностей вузов / Пилявский В. И., Тиц А. А., Ушаков Ю. С. — Л.: Стройиздат, 1984. — 512 с.
3. Любимов Л. Искусство Западной Европы. — Москва: Просвещение, 1982. — 319 с.
4. Адамчик М. В. Архитектура. Краткий справочник. — Минск: Харвест, 2004. — 624 с.
5. Асеев Ю.С. Шедевры мировой архитектуры. — Киев: Советская школа, 1982. — 88 с.
6. Кучерук А. Украинская Центральная Рада: история дома / Кучерук А., Гирич А. — К.: 2010. — 130 с.
7. Архитектура. Словарь терминов [автор Власов В. Г.] — Москва: Дрофа, 2004 — 191 с.
8. Барановский В.Г. Архитектурная энциклопедия второй половины XIX века. — С.-Петербург: Строитель, 1904 — 518 с.

Аннотация

Рассмотрены классический стиль, его развитие в Украине и Европе. На основе исследования выявлены основные принципы классического стиля в современных сооружениях исходя из их назначения. Проанализированы перспективы применения этого стиля, предложена концепция современного дизайна интерьера Киевского городского дома учителя с учетом классического стиля, проанализирована взаимосвязь архитектуры классицизма и возможности и перспективы развития в современном дизайне интерьера.

Ключевые слова: классический стиль, развитие, преимущества, дизайн интерьер, экстерьер, Дом учителя в г. Киев, историческое развитие.

Abstract

The classic style of its development in Ukraine and Europe. Based on research the basic principles of the classical style in modern buildings according to their destination. Analyzed the prospects of this style, a new concept of modern interior design Kyiv City Teacher's House based in classic style, analyzes the relationship of classical architecture and the possibilities and prospects of development in modern interior design.

Key words: classical style development, the benefits, design interior, exterior, Teacher's House Kyiv, a historical development.

Колодрубська О.І.

доцент, кандидат архітектури

Львівський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Ключові слова / Keywords: методи дослідження / research methods, житлове середовище / residential environment, садибне житло / farmstead house.

Ринкова організація економіки й соціуму на сучасному етапі розвитку в Україні спрямована на побудову гуманного, демократичного, екологічно-орієнтованого суспільства та середовища сталого розвитку. Модель сталого розвитку людської цивілізації формується із трьох сфер людської діяльності, а саме: соціального благополуччя, економічного розвитку та збереження природного середовища [1, с.14].

Житлове середовище, зокрема, у сільських поселеннях, є однією з важливих складових у створенні «стійкого», «сталого» архітектурного середовища.

Західний регіон України (Тернопільська, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська області) з високим показником сільського населення в історичному розвитку як погранична територія зазнав значних змін в культурі, релігії, етнографічних особливостях і т.п., які формувались під впливом архітектурних ідей Австрії, Польщі, Румунії, і знайшли відображення в характері забудови сіл, плануванні садіб, архітектурі будинків.

Архітектура традиційних житлових будинків була різноманітною, гармонійною пов'язувалася з навколишнім середовищем, і завжди відображала їх приналежність до природно-кліматичних умов, особливостей життя і побуту населення, народних, релігійних звичаїв та традицій регіону.

У сучасних умовах у плануванні та забудові територій поселень відбуваються зміни. Часто насильно впроваджуються прийоми характерні для урбанізованого середовища, механічно використовуються матеріали і конструкції не властиві сільському будівництву, а прикордонне положення території та міграційні процеси, особливо за

кордон, сприяють запровадженню невластивих для регіону архітектурних форм [2]. Суттєві зміни у суспільстві, в організації праці та побуту населення, створюють умови для сучасного трактування житлового середовища, для появи нових типів поселень, садіб, житлових будинків та вимагають нових підходів до їх дослідження, особливо у зв'язку з децентралізацією територій, перш за все сільської місцевості [3].

Методика дослідження житлового середовища у селах регіону базується на:

- аналізі та узагальненні теоретичних наукових досліджень, нормативних документів, статистичних даних по регіону, чинників, які мають вплив на формування житлового середовища;
- ретроспективному та порівняльному аналізі практичного досвіду формування житлового середовища та садібних будинків зокрема, на основі багаторічних спостережень (експедиції в села регіону), що супроводжувалися натурним обстеженням, фотофіксацією, описом, анкетуванням та інтерв'юванням мешканців;
- порівняльному аналізі трудової діяльності, процесів життєдіяльності, дотримання традицій та духовності різними категоріями мешканців садіб у сільських поселеннях;
- графоаналітичному методі (структурно-логічне моделювання для характеристики базових типів житлового середовища та експериментальне проектування садібного житла на планувальному і об'ємно-просторовому рівнях його організації);
- соціальному прогнозуванні (екстраполяції, прогностичних соціологічних досліджень, моделювання прогнозованих типів садіб та житла) для виявлення можливих напрямків еволюції садібного житла на перспективу;
- нормативному регламентуванні вимог щодо проектування.

Логічна послідовність та застосування різних методів дослідження житлового середовища в селах регіону надасть можливості повнішого розкриття особливостей його розвитку та формування у сучасних умовах.

Бібліографічний список.

1. Гнесь І. П. Формування архітектурно-типологічної структури сучасного житла в Україні / І. П. Гнесь. – Автореф. дис. ... д. арх. Львів, 2014. – 43 с.
2. Колодрубская А. И. Современная архитектура сельского жилья Западного региона Украины / А. И. Колодрубская. – Тезисы международной науч. конф. «Современная архитектура мира: основные процессы и направления развития» – Москва, НИИТИАГ РААСН, 1-3 октября 2012 г. – М. : 2012. – С.58-59.
3. Брусенцова Я. Застосування земельного законодавства в діяльності органів місцевого самоврядування / Я. Брусенцова. – Х. : Фактор, 2016. – 104 с.

Федоренко И.С.

студентка

Мурманского арктического
государственного университета

Меньшакова М.Ю.

доцент кафедры естественных наук,
кандидат биологических наук, доцент

Мурманского арктического
государственного университета

**EFFECT OF WATER EXTRACT OF PRIMROSE HIGH
IN THE SEEDLINGS OF OATS
ВОЗДЕЙСТВИЕ ВОДНОЙ ВЫТЯЖКИ ИЗ ПРИМУЛЫ ВЫСОКОЙ
НА ПРОРОСТКИ ОВСА**

Ключевые слова: аллелопатия, инвазивные виды, беглецы из культуры, адвентивная флора

Key words: allelopathy, invasive species, escapees from the culture, adventitious flora

Внедрение адвентивных видов во флору и фауну нередко приводит к негативным последствиям для аборигенных видов, которые часто оказываются вытесненными из естественных местообитаний. Такое агрессивное воздействие чужеродных растений обусловлено наличием у них определенных адаптивных механизмов, позволяющим одержать победу в конкурентной борьбе. В качестве таких механизмов у растений могут выступать быстрый рост и большая площадь листьев, позволяющие изолировать другие растения от света, способность к интенсивному поглощению минеральных веществ из почвы, обильный и медленно разлагающийся опад, а также выделение аллелопатических веществ. В условиях Крайнего Севера физиологические процессы растений протекают с иной интенсивностью, чем в более южных регионах, поэтому представляется целесообразным детальное изучение физиологических основ конкуренции растений в высоких широтах.

Целью нашего исследования было выявление воздействия водной вытяжки из листьев примулы высокой на проростки овса

Этот вид был интродуцирован в Полярно-альпийский ботанический сад-институт и в настоящее время распространяется за пределы мест посадки, иногда образуют крупные куртины и долго сохраняется в заброшенных посадках. Нами было сделано предположение, что распространение этого вида связано с его способностью выделять аллелопатические вещества, подавляющие рост и развитие других растений.

Аллелопатическое воздействие определяли в водных вытяжках с концентраций 80, 40, 20, 10 и 5. В чашку Петри наливали по 10 мл вытяжки и помещали по 50 зерен овса. Контролем служили проростки, выращенные в чашках с 10 мл воды. После того как они простояли в комнатных условиях, измеряли максимальную длину

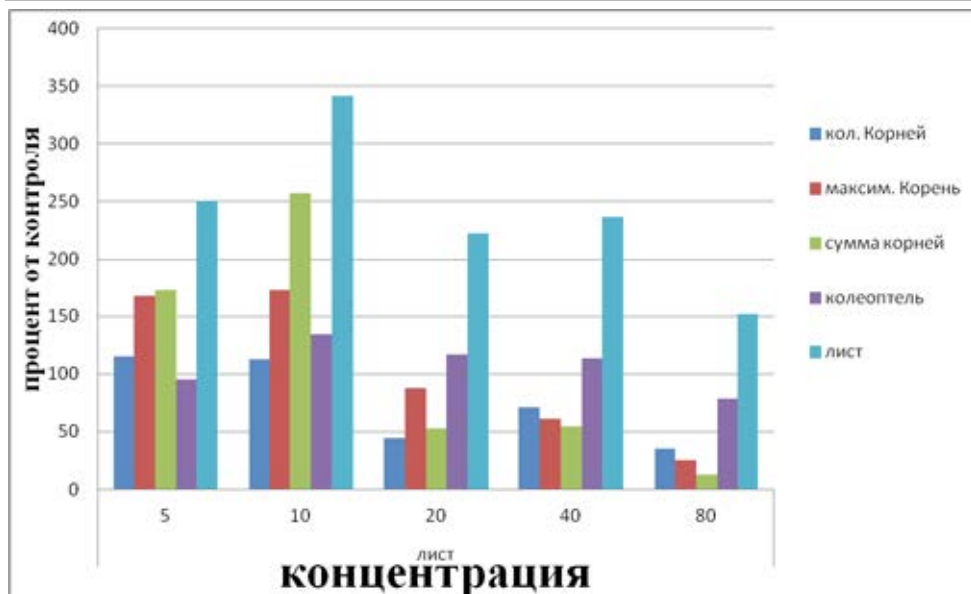

Рис. 1. Результаты измерений проростков, выращенных на вытяжке из листьев примулы высокой

корня, суммарную длину всех корней, длину колеоптиля и первого листа. Затем вычисляли процент прорастания отношению к контролю.

Вытяжки с концентрацией 20, 40 и 80 отрицательно влияют на количество корней и их сумму. С увеличением концентрации уменьшается максимальная длина корня. Водная вытяжка при концентрациях 5, 10 г/100мл не вызвала угнетения проростков. Напротив, для многих показателей наблюдался выраженный стимулирующий эффект: число корней в концентрации 10 г/100мл более, чем в три раза превышает контроль. На рост колеоптиля так же влияет концентрация, и при её увеличение, уменьшается его длина.

Такой стимулирующий эффект может быть связан с высокими концентрациями биологически активных веществ в тканях этого вида. Стимуляция роста, по нашему мнению, и является причиной гибели растений, произрастающих совместно с примулой высокой. Устойчивость к действию факторов внешней среды при такой сильной стимуляции резко падает.

Литература:

1. Гродзинский А. М. Аллелопатия в жизни растений и их сообществ. Киев.1965 314с.
2. Матвеев Н.М. Аллелопатия как фактор экологической среды. Самара : К 1994. 256с
3. Э. Райс. Аллелопатия. Перевод с англ. под редакцией А.М.Гродзинского. М.: Мир, 1978. 418с.

Белоглазова М.А.

студентка

Мурманского арктического
государственного университета

Меньшакова М.Ю.

доцент кафедры естественных наук,
кандидат биологических наук, доцент

Мурманского арктического
государственного университета

INVERTEBRATE PESTS OF ORNAMENTAL PLANTS
OF THE MURMANSK REGION
БЕСПОЗВОНОЧНЫЕ – ВРЕДИТЕЛИ ДЕКОРАТИВНЫХ РАСТЕНИЙ
МУРМАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Ключевые слова: декоративные растения, насекомые-вредители, клещи, моллюски, зеленые насаждения

Key words: ornamental plants, insect pests, mites, molluscs, parks and gardens

Изучение вредителей декоративных растений на Крайнем Севере представляется очень актуальной научной проблемой, так как зеленые насаждения в этих регионах формируются в условиях абиотического стресса, дополнительный биотический пресс со стороны фитофагов может поставить под угрозу существование этих растений. Но энтомофауна Мурманской области в целом и фауна вредителей в частности до сих пор изучена недостаточно.

Наиболее подробно изучены вредители сельскохозяйственных культур, список которых представлен более чем 50 видами на Полярно-опытной станции ВИРа [1-6].

Время выявления большинства чужеземных видов совпадает со временем сильных повреждений растений, когда полное уничтожение сформировавшихся популяций уже невозможно [5].

В своей работе мы проанализировали литературные источники, а также провели собственное изучение фауны вредителей декоративных растений. Сбор насекомых проводили ловлей сачком и руками, отряхиванием крон.

Видовой состав вредителей сельскохозяйственных и цветочных культур в Мурманской области представлен более чем 100 видами, однако лишь 15-20 из них имеют высокую численность и вредоносность, остальные лишь потенциально опасны. На Кольском полуострове встречаются представители вредной фауны не только северных широт (*Hylemyia fabricii* Holmgr.), но и более широкого ареала (*Delia brassicae* Bouche, *Delia antique* Meig.), вплоть до космополитов (*Plutella maculipennis*). Среди вредителей имеются виды, которые питаются на разных культурах, а также виды, специализированные на определенных растениях. Экологический подход к вопросу защиты растений в искусственных насаждениях Мурманской области основан на учете степени вредоносности вредителя. Проведение истребительных мероприятий проводится крайне редко (только при выращивании ценных видов или хозяйственно важ-

ных типов посадок). Специфические местные условия, недостаток положительных температур за короткий вегетационный период, высокий снежный покров, обилие осадков во второй половине лета ограничивают вредоносность фитофагов.

В ходе работы были сделаны следующие выводы:

1. Энтомофауна Мурманской области до сих пор изучена недостаточно. Последние исследования вредителей декоративных видов проводились в 60-70 гг. прошлого века.

2. Среди многочисленных вредителей одно из первых мест принадлежит отрядам *Coleoptera* и *Hymenoptera*.

3. В результате анализа установлено, что вредителями являются представители 5 отрядов насекомых (*Coleoptera*, *Hymenoptera*, *Thysanoptera*, *Lepidoptera*, *Acarina*), одного отряда моллюсков *Limaciformes*, одного отряда нематод *Tylenchida*, и одного отряда ракообразных *Isopoda*.

4. Наиболее поражаемые рода растений: ива, тополь, береза, роза.

Литература:

1. Вершинина, Н.П. Вредители декоративных растений Мурманской области / – Апатиты: изд. Кольского филиала АН СССР, 1967. – С. 24-32.
2. Вершинина, Н.П. Вредители зеленых насаждений города Мурманска и методы борьбы с ними // Флористические исследования и зеленое строительство на Кольском полуострове. / – Апатиты: изд. Кольского филиала АН СССР, 1975.- С. 198-202.
3. Ермакова, Н.И. Агротехнические указания для мурманской области / П.А. Турнас – Мурманск, 1948. – 35 с.
4. Знаменская, М.К. Вредители сельскохозяйственных растений Мурманской области и борьба с ними / – Мурманск: Мурман. Кн. Изд-во, 1954. – 56 с.
5. Знаменская, М.К. Обзор вредителей сельскохозяйственных растений Мурманской области // Энтомологическое обозрение / – М., 1962. -Т. 61.-Вып. 2. – С. 310-321.
6. Новицкая Л.А. Вредители декоративных растений Мурманской области // Декоративные растения и озеленение Крайнего Севера / – М.: изд-во АН СССР, 1967. – С. 34-38.

Sobolev A.I.

doctor of Agricultural Sciences,
associate professor,
Bila Tserkva institute
of continuing professional education,
Ukraine

Petryshak R.A.

candidate of agricultural science,
associate professor

Naumyuk O.S.

candidate of agricultural science,
associate professor,

Golodjuk I.P.

candidate of agricultural science,
associate professor

Petryshak O.I.

candidate of agricultural science,
associate professor,
Lviv national university of veterinary medicine
and biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj,
Ukraine

INFLUENCE OF SELENIUM SUPPLEMENTATION IN FODDER ON THE DEVELOPMENT OF THE DIGESTIVE SYSTEM IN GESE THAT ARE GROWN FOR MEAT

It was studied the influence of fodder additives in fodder at different doses of selenium on the development of some organs of the gastrointestinal tract in geese that are grown for meat. The introduction of selenium to the fodder content for geese had a positive influence on the development of the digestive tract of young cattle, in particular, it has increased the weight and the total length of the intestine as a whole and its parts in particular, as well as muscle mass of stomach. Goslings had the best indexes of the digestive system development, which fodder were enriched with selenium at a rate of 0,4 and 0,5 mg/kg.

Keywords: selenium, dose, mixed fodder, stomach, intestines, goslings.

Introduction. It is difficult to reassess the importance of agriculture in the development of society and ensuring its food products. In solving this important task an important role is assigned for one of the most promising and cost-effective agricultural industries – meat poultry-breeding.

The problem of poultry meat productivity raising and getting the production of a high quality is multifaceted and is developed in various aspects – physiological, genetic, morphological and zoo technical. Herewith this research is usually closely connected with

practical tasks; particularly with the improvement of production technologies, feeding systems and maintenance, veterinary and preventive measures, methods of preparation and transportation of poultry for slaughter.

Among the numerous elements of the technological process, which provide high vital functions of poultry and maximum manifestation of genetic potential, an important role is given for complete nutrition. It is undeniable statement of scientists – livestock experts, that which would be high breeding quality in poultry, without properly organized feeding, they remain unfulfilled.

Today zootechnics were enriched with data which allows to confirm that further improvement of the poultry feeding quality should be associated not only with increased energy exchange rules and nutrients in the daily diet, as with the increase in its biological value. Modern mixed fodder for poultry are impossible without appropriate supplementation of micronutrients.

Mostly the same trace elements as well as about the same doses are added into fodder for poultry in different countries. However the regulations of trace elements introduction are periodically reviewed, taking into account achievements of science and practice.

In recent years, researches are intensified to identify the needs of poultry in mineral elements, which had not previously considered in diets, but as shown have a significant impact on the body. These elements and their compounds, which attracted the attention of scientists and specialists in poultry industry, belong to selenium, which is recognized as indispensable biotic ultramicroelements.

Based on the results of numerous searches conducted on various kinds of animals and poultry it was found that selenium has antioxidant, immunestimulating, anticarcinogenic, antimutagenic, adaptogenic, antivirus and radioprotective properties [1, 2].

The discovery of the biological properties of selenium was the reason for its widespread use in poultry feeding. The inclusion of selenium to the content of animal fodder improves health, increases egg productivity of industrial and breeder poultry and its feed efficiency [3].

It is known that there are physiological changes under the influence of various factors feed in the digestive system of animals and poultry. In the scientific literature there are some information that the introduction to animal fodder as inorganic and organic selenium containing preparations promotes better growth and development of the digestive system of poultry, in particular the weight and the length of the intestine and the thickness of the entire intestinal wall. However, search on this issue are made mostly on young chickens [4], hens-layers [5], broiler chickens [6] and ducks growing for meat [7].

In the absence of publications on the effect of different levels of selenium in the diet on the development of the gastrointestinal tract in geese reared growing for meat, there was a need for additional search.

The purpose of research – to investigate the influence of different doses of selenium into fodder on the development of the gastrointestinal tract in geese growing for meat.

Materials and methods of research. Research are carried out on Gorkovska duck breed. For the scientific and economic experiment it was formed a group of daily poultries on the basis of analogues taking into account living weight, origin and physiological state [8].

Poultry feeding during the growing period (75 days) was carried out with the help of dry complete fodder according to the existing rules [9]. Different amounts of selenium in

Table 1

Scheme of the experiment

Group	Number of birds in the group, heads	The additive of selenium into fodder, mg/kg
1 control	80	The basic ration (fodder) – BR
2 research	80	BR + 0,4
3 research	80	BR + 0,5
4 research	80	BR + 0,6

accordance with the scheme of the experiment were additionally introduced into the fodder of goslings from the research group (tabl. 1).

As a source of selenium, sodium selenite with the coefficient with the element recalculation in salt 2,20.

Fledglings were grown on deep litter, with free access to food and water, in compliance with the technical parameters of stocking density, microclimate and lighting in accordance with existing rules. [10]

At the end of scientific and economic experiment it was conducted control slaughter of geese (3 heads of each group) and anatomical disassembly of their carcasses in accordance with conventional methods [11].

Research results and their discussion. Analysis of the search of the linear size of the intestines as a whole, and its departments in particular, found some differences between the groups, which, in our opinion, due to mediated action of different doses of selenium in the body meat geese (tabl. 2).

The results of the measurements have shown, that poultry from the research groups has a tendency to increase the total length of the intestine. The highest total length of intestine was found in goslings in the second experimental group (229,8 cm). The difference compared with the control group was 5,4 %. Fledglings of the third and fourth research groups somewhat inferior to this index to their peers from other research groups, however it exceeded the control at 3,7 and 2,2 % respectively.

It should be noted that poultry from the research groups the length increase of the various departments of the intestine was uneven. Changes of the length of the small intestine were greater than thick. Thus, the length of a thin intestine of geese from the second experimental group rose by 11,5 cm, the third – and the fourth at 7,8 and 5,0 cm, compared

Table 2Macromorphological indices of goslings gastrointestinal tract, ($X \pm Sx$, $n=3$)

Indices	Group			
	1 control	2 research	3 research	4 research
The mass of intestines, g	159,7±7,43	173,3±8,84	167,0±6,75	162,3±8,20
% by slaughter mass	5,5	5,7	5,6	5,5
The length of the intestines of all, cm	218,0±5,28	229,8±2,13	226,0±2,47	222,8±2,65
including a thin department	202,7±4,81	214,2±2,51	210,5±2,81	207,7±2,65
thick department	15,3±0,54	15,7±0,41	15,5±0,94	15,2±0,20
The mass of muscular stomach, g	89,7±5,40	99,0±3,08	101,0±4,30	93,3±5,67
% by slaughter mass	3,1	3,3	3,4	3,2

with the similar indicator in the control group (202,7 cm). The difference between the control and experimental groups was 2,5–5,7 % in favor of the latter.

This, in our view, is a positive, because in the small intestines of poultry the main processes of level enzymatic splitting and absorption of food nutrients are passing.

As a result of the increase in young poultry the length of small intestine it is increased the time of chimus passing on it and, consequently, prolonged the duration of action of digestive juices on fodder mass and hydrolytic enzymes – on the proteins. Hence, the nutrients digestibility and retention in the body of the poultry are improved.

Differences between groups in length of the large intestine were minor. In the second experimental group of goslings the length of the large intestine was 15,7 cm, that only 0,4 cm more than the poultry in the control group. This indicator in young goslings of the third and the fourth experimental group was almost at the level of control variant (15,5–15,2 cm to 15,3 cm).

Noteworthy is the fact that all poultry of the research groups compared with the control, increased by 1,6–8,5 % of absolute mass of intestines. In the percentage of slaughter weight, this indicator was higher only in goslings of second and third research groups at 0,2 and 0,1 % respectively.

Young goslings from the research groups are different from their co-vals in the control group and by the mass of muscular stomach. Compared with the control, the difference in the second experimental group was 10,4 %, in the third – 12,6 and in the fourth – 4,0 %. The highest indicator of stomach muscle mass (in % of slaughter weight) was determined in the third group (3,4 %) and the lowest – in the fourth group (3,2 %). Goslings from the second experimental group on this indicator occupy an intermediate position (3,3 %).

It is known that the growth and the development of poultry are closely connected with the development of the digestive system, where the eaten fodder is converted into a substance suitable for assimilation in the body. The comparison of the living mass of geese from the research groups with the indicators of the intestines development and muscle stomach confirms this provisions and suggests that their digestive organs were better developed and over a period of growing were functioned more actively.

Conclusions. The introduction of selenium into the fodder for geese at doses that were studied, had positive influence on the development of organs of the gastrointestinal tract of young goslings, in particular, has increased the weight and the total length of the intestine as a whole, and its departments in particular, as well as a mass of muscle stomach. The best indicators of the development of the digestive system had goslings, which fodder was enriched with selenium at a rate of 0,4 and 0,5 mg/kg.

References

1. Surai P.F. Selenium in nutrition and health / P.F. Surai. – Nottingham : University Press, 2006. – 973 p.
2. Rjabchik I. Selen – vazhnyj jelement dlja organizma pticy / I. Rjabchik // Kombikorma. – 2009. – № 3. – S. 69.
3. Selen v zhivotnovodstve i veterinarii / [Antipov V.A., Rodionova T.N., Beljaev V.A. i dr.]. – Kazan' : Centr innovac. tehnologij, 2012. – 229 s.

4. Okolelova T. Sel-pleks – stimulator razvitija remontnogo molodnjaka kur / T. Okolelova, S. Savchenko // Pticevodstvo. – 2005. – № 12. – S. 23–24.
5. Kuleshov K.A. Makro- i mikromorfologija zadnego otdela zheludochno-kishechnogo trakta kur jaichnogo napravlenija pri primenenii selensoderzhashhikh preparatov / K.A. Kuleshov // Niva Povolzh'ja. – 2010. – S. 76–82.
6. Sotnikova D.A. Primenenie DAFS-25 i selenita natrija pri vyrashhivanii molodnjaka brojlerov // D. A. Sotnikova // Problemy APK i puti ih reshenija : sb. nauch. trudov Penzen. gos. s.-h. akad. – 2003. – S. 150–152.
7. Soboljev O.I. Vplyv dobavok selenu v kombikormy na rozvytok organiv travlennja u kachenjat, shho vyroshhujut'sja na m'jaso / O.I. Soboljev // Novitni tehnologii' vyrobnyctva ta pererobky produkcii' tvarynnyctva : tezy dop. derzhavnoi' nauk.-prakt. konf., 19 lystopada 2015 r. – Bila Cerkva, 2015. – S 47.
8. Kononenko V.K. Praktykum z osnov naukovykh doslidzhen' u tvarynnyctvi / Kononenko V.K., Ibatullin I.I., Patrov V.S. – K., 2003. – 133 s.
9. Rekomendacii' z normuvannja godivli sil's'kogospodars'koi' pticy / [Bratyshko N.I., Gorobec A.I., Prytuleno V.M. ta in.]; za red. Ju.O. Rjabokonja. – Birky, 2005. – 101 s.
10. VNTP–APK–04. 05. Pidprijemstva ptahivnyctva / [Galibarenko M., Smirnov O., Pasichnyj V. ta in.]. – K. : Ministerstvo agrarnoi' polityky, 2005. – 90 s. – (Normatyvnyj dokument Minagropolityky Ukrainy).
11. Lukashenko V.S. Metodicheskie rekomendacii po provedeniju anatomscheskoj razdelki tushek i organolepticheskoj ocenki kolichestva mjasu i jaic sel'skohozjajstvennoj pticy i morfologii jaic / V.S. Lukashenko, M.A. Lysenko, T.A. Stoljar. – Sergiev Posad : VNIITIP, 2004. – 27 s.

Ишамятова Ирина Хафисовна

Студентка магистратуры
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства,
г. Пенза

Улицкая Наталья Юрьевна

кандидат экономических наук, доцент
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства,
г. Пенза

Чурсин Алексей Иванович

кандидат географических наук, доцент
Пензенского государственного
университета архитектуры и строительства,
г. Пенза

ГРАДОСТРОИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ И ЗОНИРОВАНИЕ ТЕРРИТОРИИ ГОРОДА ПЕНЗЫ

***Аннотация.** Приводится градостроительный анализ территории города Пензы и пригорода. Составлена картограмм благоприятных и неблагоприятных территорий для застройки. Рассматриваются условия и факторы, влияющие на правильный выбор площадки для жилищного строительства, что является важнейшей предпосылкой снижения общей стоимости строительства.*

Ключевые слова: застройка, территория, условия, градостроительная картограмма.

Keywords: buildings, grounds, conditions, urban cartogram.

Выбор территории для нового строительства наиболее правильно может быть решен на основе районной планировки. Территория, выбираемая для строительства, должна удовлетворять следующим требованиям:

- иметь достаточные размеры для размещения всех видов строительства с учетом возможности дальнейшего расширения;
- иметь рельеф, отвечающий требованиям застройки, нормального водоотвода, организации городского транспорта;
- иметь грунты, несущая способность которых соответствует намечаемому типу застройки;
- быть хорошо проветриваемой и защищенной от сильных и вредоносных ветров и бурь, располагаться с наветренной стороны по отношению к источникам сильного загрязнения атмосферы;
- быть достаточно инсолируемой;
- иметь хорошие источники водоснабжения [1].

Анализ города Пензы в целях размещения площадок под жилищное строительство показал, что территория располагается на 7-и холмах. Наивысшая точка (280 м над уровнем моря) находится на холме Боевая гора, вытянутом с юго-запада на северо-восток наподобие гряды. Самая низкая – слияние рек Сура и Пензятка, которое находится на высоте 132 метра над уровнем моря. Оползни в городе Пенза преимущественно стабилизирующие, имеют вид террас. На отдельных участках имеют активное проявление: район Южной поляны, район парка культуры и отдыха имени В.Г. Белинского. Пресадочные грунты в Пензе размещаются преимущественно у действующего разрыва полезных ископаемых, а также на всей территории Ульяновского парка.

Гидрологические обследования показали, что город располагается на обоих берегах реки Суры. Помимо Суры через город протекают реки Пенза, Пензятка, Ардым, Старая Сура, Мойка, Барковка ручьи Прокоп и Безымянный. Некоторые из них частично в пределах города протекают в коллекторах. В районе Старой Суры соединяются 3 больших субрайона города. Эти субрайоны сильно заболочены и требуют специальных мероприятий по осушению. Также заболоченными участками являются территории вдоль рек и ручьев, особенно заболоченный участок в районе ручья Безымянный. В городе Пенза ширина водоохраных зон устанавливается от 50 до 200 метров [2].

В Пензе, как и во многих российских городах, идет натиск на городские леса. Поэтому, чтобы сохранить леса в Пензе, по новому генплану, предполагается перевести их в категорию лесопарков. Она имеет более строгий регламент – в лесопарках запрещено любое жилищно-гражданское строительство. Генплан предусматривает сохранение всех существующих скверов (более 100), парков и лесов и придание им статуса неприкосновенных [3].

На территории г. Пензы отсутствуют «промышленные гиганты», оказывающие влияние на загрязнение окружающей среды в региональных масштабах, но на территории города Пензы, расположены экологически неблагоприятные предприятия и крупные автомагистрали, наблюдаются негативные последствия воздействия этих предприятий на качество окружающей среды и земельные ресурсы города.

По результатам градостроительного анализа составлена картограмма для визуализации благоприятных и неблагоприятных для застройки территорий факторов (рис. 1). На картосхеме коричневым цветом показываем оврагообразование, с неблагоприятными уклонами со сложным, сильно пересеченным рельефом, который определяем наглядно по горизонталям. Развито преимущественно на склонах водоразделов рек Сура, Пенза, Пензятка, ручья Безымянный. Озелененные территории отмечены зеленым цветом. Основные предприятия города обозначены арабскими цифрами.

Учет проведенного градостроительного зонирования в практической деятельности органов местного самоуправления и застройщиков поможет обосновывать наиболее приемлемый вариант выбора строительной площадки для жилищного строительства. Правильный выбор площадки для нового строительства является важнейшей предпосылкой снижения капитальных затрат, создания наиболее благоприятных условий для всех жизненных потребностей населения и получения высокого архитектурного уровня планировки и застройки.

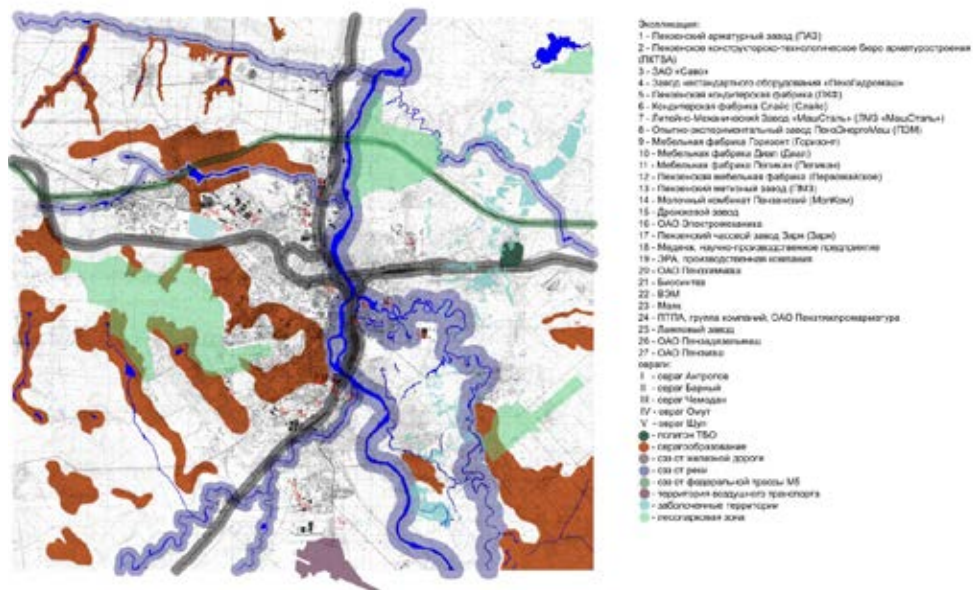

Рис. 1. Картограмма благоприятных и неблагоприятных территорий для жилой застройки

Список литературы:

1. Лисициан М.В., Пашковский В.Л., Петунина З.В. Архитектурное проектирование жилых зданий. – М.: Архитектура, 2006. – 488 с.
2. Малоян Г.А. Основы градостроительства: учебное пособие – М.: АСВ, 2008 г.
3. Шепелев Н.П., Шумилов М.С. Реконструкция городской застройки: учебное пособие, – М.: Высшая школа, 2012 г.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБҐРУНТУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ЛАНДШАФТНИХ КОМПЛЕКСІВ

Ключові слова: ландшафтний комплекс, краса, естетичні якості, оцінювання естетичних якостей ландшафтів, природний потенціал ландшафту, естетико-ландшафтознавчі дослідження.

Keywords: landscape complex, beauty, aesthetic quality, evaluation of aesthetic qualities of the landscape, the natural potential of the landscape, aesthetic and landscape science research.

У статті здійснено аналіз наукової літератури, що висвітлює різні аспекти дослідження естетичних якостей ландшафтних комплексів: обґрунтування теоретико-методичних засад виявлення естетичної цінності ландшафтів; аналіз підходів до оцінювання естетичних якостей ландшафтів; розкриття змістової структури природного потенціалу ландшафту; розглянуто наукові підходи до поняття естетики ландшафту та особливості естетико-ландшафтознавчих досліджень; проаналізовано трактування змісту естетичних якостей ландшафту.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку нинішнього суспільства характеризується швидкими змінами та інноваціями у всіх сферах діяльності, що є однією з причин підвищення психоемоційного навантаження. Тому загострюється потреба у створенні умов для відновлення як фізичних, так і духовних сил, зниження впливу стресових ситуацій з метою гармонізації розвитку людської особистості. На організацію оптимального відпочинку, який забезпечить оздоровчу, культурно-пізнавальну функцію, спрямована рекреаційна діяльність. Тому виникає необхідність різнобічного дослідження рекреаційного потенціалу території, складовою якою є естетична цінність ландшафтів. Виявлення й оцінка впливу візуальних якостей природних територій і елементів природи на психоемоційний стан людини й комфортність відпочинку є новітнім аспектом дослідження в науці. Естетична цінність ландшафтів ґрунтується на основі сприйняття дослідниками та місцевим населенням, туристами і рекреантами.

Аналіз актуальних досліджень. Питання, які розкривають особливості сприйняття та естетику ландшафтів висвітлювали вітчизняні географи (Ж.І. Бучко, К.М. Горб, М.Д. Гродзинський, Г.І. Денисик, О.П. Ковальов, К.В. Мезенцев, В.М. Пашенко, Ю.Г. Тютюнник) і зарубіжні (А.-Р. Будрюнас, Т. Броссар, Ж.-К. Вібер, К. Войчеховські, Дж. Голд, Дж. Еплтон, К. Ерінгіс, Д.М. Замятін).

Мета статті полягає в аналізі сучасних досліджень естетичних якостей ландшафтних комплексів.

Виклад основного матеріалу. Питанню естетики ландшафтів присвячено значну кількість наукових праць останніх років [1, 2, 3, 6]. У більшості з них обґрунтовано теоретико-методичні засади виявлення естетичної цінності ландшафтів; проаналізовано різні підходи до оцінювання естетичних якостей ландшафтів; розкрито змістову структуру природного потенціалу ландшафту. У дослідженнях простежується головна думка про перспективи використання ландшафтного різноманіття й естетичних цінностей ландшафтів, окреслюються шляхи їх збереження [1, 4].

Так М.Д. Гродзинський аналізує типи просторових конфігурацій ландшафту, приділяючи особливу увагу сприйняттю ландшафту людиною; прослідковує співвідношення естетичних категорій та ландшафту; характеризує естетичні та художні інтерпретації ландшафту [4].

О.П. Ковальов розглядає географічний ландшафт у науковому, естетичному та феноменологічному аспектах; встановлює чіткі відношення між змістом понять геосистеми, геокомплексу та ландшафту; обґрунтовує необхідність введення артеографії, предметом розгляду якої є ландшафт як естетична категорія [6].

Теоретико-методичним засадам виявлення естетичної цінності ландшафтів присвячена праця Ж.І. Бучко, де виявлено критерії естетичної цінності ландшафтів; запропоновано методика естетичного оцінювання краєвиду; проведено узгоджений аналіз між ступенем різноманіття ландшафтів та естетичною цінністю краєвидів [1].

І.М. Веркалець обґрунтовує сутність визначення «естетики ландшафтів» як однієї з чільних складових архітектурно-планувальної організації рекреаційних територій; розробляє типологію естетичних образів ландшафтів (природних, сільських, міських, рекреаційних); пропонує методика оцінки естетичних властивостей ландшафту рекреаційних територій за критерієм визначення інтегрального показника естетичності [2].

Естетичні та візуальні цінності ландшафту розглядає В.В. Дідик, досліджує взаємозв'язок людини з природним ландшафтом, аналізує природоохоронний аспект збереження естетики, історії та культури ландшафтів [5].

Методи естетичної оцінки ландшафту висвітлюють М.Д. Гродзинський та О.В. Савицька [3]. Авторами навчального посібника розглянуто ландшафт як об'єкт естетичного сприйняття, виявлено біолого-еволюційні, культурно-середовищні та персональні чинники естетичного сприйняття ландшафту.

Однією з актуальних проблем є використання естетичних цінностей ландшафтів у рекреаційному потенціалі території, на що вказують ряд наукових праць [1, 7, 8]. Так, поняття природного потенціалу ландшафту характеризує Т. Черемха, зазначаючи, що природний потенціал ландшафту є його властивістю, яка характеризує внутрішні можливості ландшафту, пов'язані зі здатністю виконувати ним певні функції, тобто задовольняти різноманітні потреби людини та зберігати свою структуру і властивості [8, с. 215]. Тобто вивчення природного потенціалу повинно ґрунтуватись на дослідженні генетичного розвитку, вертикальної та горизонтальної структури, динаміки ландшафту.

У дисертаційному дослідженні В.І. Новикової [7] розглянуто територіальну організацію рекреаційної діяльності; дано оцінку рекреаційного потенціалу території області; запропоновано шляхи удосконалення розвитку рекреаційної сфери на регіональному рівні та окреслено заходи щодо активізації рекреаційної діяльності.

На думку автора, умовою активізації рекреаційної діяльності в Черкаській області є ширше залучення тих рекреаційних ресурсів, які недостатньою мірою використовуються у рекреаційній діяльності; створення нових об'єктів рекреації, рекреаційних угідь, рекреаційних закладів; організація сучасних рекреаційних заходів; удосконалення рекреаційної інфраструктури; збільшення кількості рекреаційних послуг, розширення їхнього асортименту та якості.

Головними актуальними питаннями сучасних наукових праць є визначення й обґрунтування теоретико-методологічних та методичних засад дослідження й раціонального використання ландшафтних комплексів, у тому числі й їх естетичних властивостей. М.Д. Гродзинський та О.В. Савицька виділяють ряд особливостей естетико-ландшафтознавчих досліджень [3]. Першою особливістю, на думку авторів, є гуманістична орієнтація у питаннях, які торкаються людини, її прагнень і внутрішнього світу. Тому виникає необхідність виявлення індивідуальних рис людини та її ставлення до ландшафту, що вирішується із використанням наукових підходів психології та соціології. Друга особливість полягає у тому, що міждисциплінарний характер естетики обумовлює необхідність залучення підходів та методів наук як ландшафтознавства, ландшафтної екології, поведінкової географії, рекреаційної географії, так і нейропсихології, соціології, культурології тощо. Третя особливість зумовлена тим, що результати досліджень часто не мають вигляду однозначних точних оцінок (які, наприклад, вдається отримати у геофізиці чи геохімії ландшафту), а репрезентуються в окресленні загальних тенденцій та закономірностей, що властиве соціологічним та психологічним наукам. В той час, значення отриманих результатів не є менш важливим, хоч і не відображається точними даними.

Існують різні наукові підходи до поняття естетики ландшафту [3]. Відповідно до тлумачення якісного підходу естетико-ландшафтознавчих досліджень, естетичними якостями ландшафт наділяє людина. Тобто естетичні якості ландшафту є результатом його сприйняття людьми й для виявлення та оцінки цих якостей необхідно визначити естетичні смаки людей.

Особливістю суб'єктивно-описового підходу є те, що оцінка та опис естетичних якостей ландшафту здійснюється не групою людей (вибіркою респондентів), а одним фахівцем. На вивченні окремих естетичних характеристик ландшафту ґрунтується просторово-нормативний підхід естетико-ландшафтознавчого аналізу, основою якого є впорядкування вихідного ландшафту відповідно до норм. Відмінним є фізіономічний підхід, за якого не приймаються до уваги вимоги територіального планування ландшафту.

У дослідженнях значних за розмірами територій використовують географічний підхід, суть якого полягає у дослідженні своєрідності і порівнянні ландшафтів за їх естетичними рисами. На основі розроблення класифікації ландшафтів за їх естетичними особливостями є можливість створення карт естетичності ландшафтів та схем естетико-ландшафтознавчого районування.

Психолого-емпіричний підхід характеризується тим, що основна увага зосереджена не на ландшафті як об'єкті естетичного сприйняття, а на людині, яка цей ландшафт сприймає. Естетичні почуття, враження та оцінки конкретної особи можуть бути покладені в основу дослідження за умови використання психолого-феноменологічний підходу під час оцінки естетичних якостей ландшафту.

Існує ряд труднощів у застосуванні естетичних підходів до аналізу ландшафту, оскільки красу можна оцінити лише суб'єктивно, тому необхідний пошук методики оцінювання естетичності ландшафту на підставі об'єктивних ознак. Основою такого оцінювання ландшафту слід вважати постійність і силу дії чинників, що впливають на весь комплекс відчуттів. Науковці постійними чинниками умовно називають форми рельєфу земної поверхні, характер розподілу рослинності, антропогенні об'єкти [1]. Незважаючи на різноманітність показників естетичності пейзажу, у науковій думці критерієм для отримання загальної оцінки естетичності пейзажу вважають бал естетичності.

Таким чином, естетико-ландшафтознавчі дослідження можуть ґрунтуватися на різних підходах, кожен з яких має свої особливості, однак спільним знаменником є думка, що ландшафт можна охарактеризувати сукупністю ознак, які уособлюють певну естетичну інформацію, а поєднання цієї інформації й формує естетичні враження та оцінку ландшафту в цілому. Тому є доцільним поєднання просторово-нормативного, фізіономічного, географічного та психолого-емпіричного підходів у процесі дослідження естетичних якостей ландшафту.

У той час естетичні якості ландшафтів розглядаються у конкретних просторово-часових межах, однак ці дослідження відрізняються високим ступенем суб'єктивності їх оцінювання. Тому важливе виявлення об'єктивних ознак, які здатні впливати на споживача естетичної цінності ландшафту.

Спільної думки щодо змісту естетичних якостей ландшафту серед науковців поки що не склалося. Відповідно поглядів М.Д. Гродзинського, до естетичних якостей ландшафту належать: різноманіття, природність, своєрідність, гармонійність, краса [4]. Різноманіття є перцепційно-когнітивною властивістю ландшафту і залежить сприйняття людиною. Тобто різноманіття ландшафту визначається різноманіттям сприйняття лише його фізіономічних рис. Слід відмітити, що різноманіття ландшафту визначають як візуальні риси, так і усі ті його властивості, які сприймаються іншими органами чуттів людини, наприклад, спів птахів, потік струмка, запах рослин.

Основою сприйняття краси ландшафту є відчуття життя і свободи, які людина може отримати від ландшафту, що і визначається як природність. Поняття природності ландшафту поширюється на ландшафт взагалі, безвідносно ступеня його антропогенного перетворення.

Своєрідність ландшафту – це його як природний, так і культурний характер, що істотно впливає на життєдіяльність людини і визначає особливості ставлення людини до нього. Своєрідність ландшафту забезпечується його індивідуальним характером, як оптично-естетичним, так і функціональним, який формується під час періоду історичного розвитку ландшафту.

Гармонійність ландшафту ставиться у чітку залежність від ступеня прояву наслідків людської діяльності у ньому. Гармонійність ландшафту реалізується не лише у формі регулярності, пропорційності, симетричності, тобто композиційних властивостей ландшафту, але й у гармонії його фізіономічних рис. Так, ландшафт може справляти враження гармонійного за співвідношенням форм його місць, але незбалансованим за кольоровою палітрою.

Як естетична категорія краса визначається як певна інтегральна характеристика об'єкта (і зокрема ландшафту), яка може забезпечуватися різним поєднанням

різноманіття, природності, своєрідності, гармонійності та іншими естетичним якостями ландшафту. Відомо чотири типи краси ландшафту: природна, антропогенна, техногенного походження та штучна.

У той час Ж.І. Бучко виділяє зовнішні (видимі) і внутрішні (невидимі) естетичні властивості ландшафту [1]. До внутрішніх відноситься ландшафтна організованість простору, що являє собою складну ієрархічну систему ландшафтної диференціації та інтеграції. До видимих естетичних властивостей ландшафтного комплексу належать натуральність, мальовничість, гармонійність, пейзажна різноманітність, привабливість.

Висновки. Питанню естетики ландшафтів присвячено значну кількість наукових праць. У більшості з них обґрунтовано теоретико-методичні засади виявлення естетичної цінності ландшафтів як складової рекреаційного потенціалу території; проаналізовано різні підходи до оцінювання естетичних якостей ландшафтів; розкрито змістову структуру природного потенціалу ландшафту. Естетико-ландшафтознавчі дослідження можуть ґрунтуватися на різних підходах, кожен з яких має свої особливості, однак спільним знаменником є думка, що ландшафт можна охарактеризувати сукупністю ознак, які уособлюють певну естетичну інформацію, а поєднання цієї інформації й формує естетичні враження та оцінку ландшафту в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бучко Ж.І. Естетичні якості ландшафтів у контексті використання та збереження гуманістичного ресурсного потенціалу регіону : автореф. дис. канд. геогр. наук : 11.00.01 / Ж.І. Бучко / Чернівцький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2002. – 20 с.
2. Веркалець І.М. Архітектурно-планувальна організація рекреаційних ландшафтів з використанням методів оцінки їх естетичних властивостей (на прикладі Івано-Франківської обл.) : автореф. дис. канд. архітектури : 18.00.04 / І.М. Веркалець / Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. – Полтава, 2014. – 20 с.
3. Гродзинський М.Д. Естетика ландшафту : навч. посіб. для студ. / М.Д. Гродзинський, О.В. Савицька / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 183 с.
4. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : монографія : у 2-х тт. / М.Д. Гродзинський. – Т. 2. – К. : ВПЦ Київський ун-т, 2005. – 503 с.
5. Дідик В.В. Естетика та композиція ландшафту : навч. посіб. / В.В. Дідик, Т.М. Максим'юк. – Львів : Нац. ун-т «Львів. політехніка», 2012. – 242 с.
6. Ковальов О.П. Географічний ландшафт: науковий, естетичний і феноменологічний аспекти : монографія / О.П. Ковальов. – Х. : Екограф, 2005. – 388 с.
7. Новикова В.І. Територіальна організація рекреаційної діяльності у контексті збалансованого розвитку регіону (на прикладі Черкаської області) : автореф. дис. канд. геогр. наук : 11.00.02 / В.І. Новикова / Ін-т географії НАН України. – К., 2008. – 23 с.
8. Черемха Т. Поняття природного потенціалу ландшафту / Т. Черемха // Вісник Львівського ун-ту. – 2012. – № 40. – С. 211–216.

Микола Колос

доцент кафедри мистецьких дисциплін

і методик навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний

педагогічний університет

імені Григорія Сковороди»

БЕЗСМЕРТЯ ШЕВЧЕНКОВОГО «ЗАПОВІТУ»

Безсмертною поезією «Як умру, то поховайте...» завершується плідна Шевченкова осінь, яку названо «Переяславською», і друга збірка поезій Т. Шевченка «Три літа» (1843-1845). Поет датував її народження «25 декабрія 1845. в Переяслове», де він гостював і лікувався у свого приятеля А. О. Козачковського. Глибоко символічною є дата написання поезії: в день свята Різдва Христового. Своім неперевершеним поетичним пам'ятником-заповітом Тарас Григорович на 31 році життя уже відомим поетом вступав на тяжкий і тернистий апостольський шлях служіння Україні і своєму народові.

Первісний автограф вірша невідомий. Але наявність, крім автографа зі збірки «Три літа», ще двох дає підстави стверджувати, що задум вірша виник у поета раніше. Цікавим з цього приводу є лист Т. Шевченка до П. М. Корольова, учителя гімназії у Харкові, від 18 листопада 1842 року із Петербурга. Повідомляючи про свою невдалу подорож на пароплаві до Швеції і Данії та про свою тяжку хворобу, яку він дістав внаслідок цієї подорожі, Шевченко з боєм пише: «Пливши в Стокгольм, я скомпонував «Гамалію», невеличку поему, та так занедужав, що ледве привезли мене в Ревель, там трошки очунав. Приїхав у це прокляте болото, та й не знаю, чи вже виїду... Сьогодні оце трошки легше стало, можна хоч перо в руках удержати. А лебедик, як не хочеться кидати землю, хоч вона й погана! а треба буде, хоч воно ще й рано. Молю тільки милосердного Бога, щоб поміг мені весни діждати, щоб хоч умерти на Україні...» [4, с. 20].

У 1843 році Шевченко здійснив свою подорож по Україні, проте враження від перебування на Батьківщині залишились у нього невтішні, про що він зізнається Я. Г. Кухаренкові в листі від 26 листопада 1844 року: «...Був у уторік на Україні – був у Межигорського Спаса. 1 на Хортиці, і скрізь був і все плакав, сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями, щоб вони переказилися» [4, с. 30].

Цього ж року вийшла друком поема «Гамалія», проте Шевченко продовжував працювати над нею. Наслідки цієї праці відбилися в неповному автографі частини тексту поеми (рядки 36-59), що містилися під №4 перед віршем «Як умру, то поховайте...», що йшов під №5 у рукописній збірці, тепер невідомій, середини 40-х років XIX століття. Збереглася лише частина автографа вірша (рядки 1-15). Це дає нам підстави твердити, що початок вірша був записаний Шевченком раніше, а завершальні рядки «Заповіту» (Поховайте та вставайте. / Кайдани порвіте...) – у Різдвачу ніч 25 грудня 1845 року в Переяславі.

Епічний філософський зміст Шевченкового «Заповіту» вирізняє його серед багатьох творів-заповітів. У творах Горація, Беранже, Г.Державіна, М. Ломоносова.

О. Пушкіна автори, як правило, давали власну оцінку своїй творчості. Шевченків же «Заповіт» не висував цієї концепції, його думки скеровані у перспективу, у здобуття народом волі, а щодо самого себе, то бажання поета дуже скромні – «не забудьте пом'янути незлим, тихим словом...».

Із середини 1846 року і до арешту поета 5 квітня 1847 року вірш нелегально поширювався у рукописних списках, зокрема серед кирило-мефодіївців та близьких до них людей. Вірш переписувався і після арешту поета, і після повернення його з заслання [1].

Уперше вірш було опубліковано під назвою «Думка» у збірці «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки» (Лейпциг, 1859. – С. 18). Проте рядок 16-й («Я не знаю Бога») було пропущено. Повний текст вірша було вперше надруковано у львівському журналі «Мета» (1863. – №4. – С. 273-274) під назвою «Завіщення».

У Росії ж лише рядки 1-8 вперше введено до збірки творів у виданні: «Кобзарь Тараса Шевченка» / Коштом Д. Е. Кожанчикова. – СПб., 1867. – С. 666, під редакційною назвою «Заповіт», яка надалі стала традиційною. А повністю за текстом автографа рукописної збірки «Три літа» вірш вперше надруковано у виданні «Кобзарь» / За редакцією В. Доманицького. – СПб., 1907. – С. 283.

У цьому зв'язку, слід зауважити, що надрукувати «Заповіт» стало можливим лише у німецькому Лейпцигу. У царській же Росії діяв «Валуєвський циркуляр» 1863 року – розпорядження царського уряду про заборону друкування літератури українською мовою. Автор циркуляра – міністр внутрішніх справ П. О. Валуєв-твердив, нібито «ніякої окремої малоросійської мови не було, немає і бути не може». Циркуляром заборонялося друкувати українською мовою будь-яку літературу, крім художньої, проте царська цензура під різними приводами обмежувала і її друкування. З 1863 року видання книжок українською мовою майже припинилося. А з запровадженням так званого «Емського указу» – розпорядження Олександра II від 18.05.1876 р. – заборонялося навіть ввозити до Росії з-за кордону українські книжки, видавати оригінальні твори українською мовою і українські переклади із російської та іноземних мов, не дозволялися театральні вистави українською мовою. В цьому – один з проявів шовіністичної політики царського самодержавства, спрямованої на посилення національного гноблення українського народу.

З кінця 60-х років XIX століття розпочалася спроба покласти твір на музику. У 1868 р. у Львові М.Лисенко, тоді ще молодий композитор, написав «Заповіт» до вшанування пам'яті Шевченка. Майже водночас із «Заповітом» М. Лисенка у цьому ж році створений «Заповіт» М. Вербицького. Обидва твори написані поза впливом інтерпретацій, тому що це були два перших втілення Шевченкового вірша: для М. Вербицького – останній його творчий сплеск (до речі, це М. Вербицькому судилося написати музику і на слова П. Чубинського «Ще не вмерла Україна...»), для 26-річного М. Лисенка, що студював у Лейпцигу, – це перше звернення до великого Шевченка, яким композитор відкриває свій цикл «Музика до «Кобзаря» [2, с. 68].

«Заповіт» М. Вербицького став одним із наріжних каменів у створенні великих концертних хорових композицій. «Заповіт» М. Лисенка, виконаний в одному концерті з «Заповітом» М. Вербицького, в своїх устремліннях провіщає важливі тенденції наступного етапу української музики.

Наступним твором, який був інтерпретацією Шевченкового «Як умру...», став «Заповіт» композитора-аматора, учителя співу і керівника хору в Полтавській духовній семінарії Гордія Павловича Гладкого (1849-1894), якому судилося стати найпопулярнішою, найбільш життєздатною мелодією «Заповіту» в XIX-XX століттях.

Написання «Заповіту» Г. Гладким, як вважають дослідники, датується 1869-1870 рр., а надрукований був «Заповіт» у книгарні Г.Маркевича в Полтаві. В надрукованому варіанті ім'я автора виглядало так: «Г-кий», а передостання строфа («Поховайте та вставайте, кайдани порвіте...») була вивповнена крапками. Ім'я автора лише один раз з'явилося поруч з його твором у друку, щоб зникнути на десятиріччя. «Заповіт» Г. Гладкого став улюбленою народною піснею і передавався з покоління в покоління в усній традиції. Подорожуючи по селах, музикознавці записували «Заповіт» Г. Гладкого, наче давно існуючу народну пісню.

У наступний після створення «Заповіту» Г. Гладким період багато композиторів-професіоналів і аматорів (більше 40) звертались до Шевченкового «Заповіту», або намагаючись створити оригінальну музику на ці вірші, або беручи за тематичну основу мелодію Г.Гладкого. Гармонізували цю мелодію для різного складу хорів композитори К.Стеценко, О. Кошиць, Л. Ревуцький, А. Спендіаров, Я. Степовий та ін., було створено понад двадцять гармонізацій. Серед кількох десятків обробок «Заповіту» Г.Гладкого найбільш популярними стали обробки К.Стеценка та Л.Ревуцького за рахунок глибокого знання митцями особливостей хорового викладу, зручного голосоведіння, урахування можливостей людських голосів. Професійні композитори ХХ століття звертались до мелодії Гладкого кожного разу, коли хотіли відтворити український колорит, використовуючи «Заповіт» як символ України та її співця – Тараса Шевченка.

На цей текст написано й твори великих музичних форм – кантати С.Людкевича, Б.Лятошинського, Л. Ревуцького, симфонічну поему Р.Глієра тощо [3, с. 76].

«Заповіт» звучав на антиурядових демонстраціях і мітингах, його співали, проводжаючи в останню путь полеглих борців проти царизму.

Як пісня «Заповіт» набрав широкої популярності далеко за межами нашої Батьківщини. Уже в XIX столітті він був перекладений російською, польською, сербською, болгарською, чеською, німецькою, французькою, англійською мовами. У наш час відомі переклади «Заповіту» багатьма мовами світу. Він звучав у Парижу виконанні славетного Ф. Шаляпіна, його чули в далекій Іспанії в часи, коли українська рота ім. Т. Г. Шевченка в складі інтернаціональної бригади боролася проти фашизму.

Пройняті ідеями гуманізму, сповнені надзвичайної емоційної сили та віри в торжество правди, свободи, братерства, запальні слова «Заповіту» надихали й надихатимуть покоління людей і тих, хто рвав кайдани, і тих, хто нині будує нову, самостійну державу – Україну. Адже Шевченків заповіт ще не здійснився – «сім'я велика, вольна, нова» ще не настала.

Список використаних джерел

1. Бородін В. С. Твори Шевченка в архіві кирило-мефодіївців / В.С.Бородін // Збірник праць чотирнадцятої наукової шевченківської конференції. – К., 1966. – 126 с.

2. Королюк Н. Полум'яне слово Шевченка в музиці. Хорова творчість українських композиторів / Н. Королюк. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 1995. – 199 с.
3. Цалай-Якименко О.Є. «Заповіт» Т. Г. Шевченка – народна революційна пісня / О.Є. Цалай-Якименко // Народна творчість та етнографія. – № 1. – 1963. – С. 44-77.
4. Шевченко Т. Г. Листи / Т. Г. Шевченко. Зібрання творів у 12 т. – Т. 6. – К.: Наукова думка, 2003. – 550 с.

Бойчук Оксана Миколаївна,
старший викладач
кафедри гри на музичних інструментах
та вокально-хорових дисциплін
Кременецької обласної
гуманітарно-педагогічної академії
ім. Т. Шевченка,
кандидат мистецтвознавства

ДІЯЛЬНІСТЬ ПСАЛМОЩИЦЬКИХ КУРСІВ ПРИ КРЕМЕНЕЦЬКОМУ БОГОЯВЛЕНСЬКОМУ МОНАСТИРІ У 1930-Х РОКАХ

Ключові слова/ Key words: музичне мистецтво/art music; мистецька діяльність/artistic activity; хоровий колектив/choir; церковний спів/chant; Кременець/Kremenets.

Невід'ємним елементом історії розвитку хорового мистецтва Тернопільщини була діяльність хорових осередків при навчальних закладах, що об'єднували у своєму складі найбільш активних діячів національно-культурного життя краю. Церква століттями удосконалювала хорове мистецтво, відкриваючи нові центри хорової освіти, яким була властива практичність вишколу: протягом багатьох століть навчання співаків та диригентів хору велося безпосередньо у виконавських колективах.

Підтвердження вищезазначеного є традиції хорового співу, що сформувалися на Кременеччині. З документальних матеріалів, що зберігаються у фондах ДАТО, дізнаємося про утримання Почаївською Лаврою (заснована у XIII ст.) навчальних закладів та хорових колективів при них. Серед артистів лаврського хору згадуються поіменно П. Шишковський, О. Червипяков, І. Коваль, М. Пашутко та ін. Станом на 1851 р. у хорі налічувалось дев'ять осіб [2, арк. 10]. Крім того, хористи перебували на повному утриманні Лаври та забезпечувалися не лише харчуванням і житлом, але й одягом та взуттям. Підтвердженням цього є численні документальні матеріали, що містять інформацію про «придбання одягу для півчих» [4], «придбання взуття та зимового одягу» [3], «про забезпечення учнів книгами» [5], «придбання нот і камертону» [6] тощо. Із цих справ дізнаємося, що артистам хору двічі на рік видавалися головний убір, верхній одяг та взуття. Чимало коштів передбачалося на придбання нотної літератури. Так, із рапорту регента Почаївського Вікарію-Лаврського хору Луки Павловського дізнаємося про закупівлю «чотирьохголосних партитур з псалмами та творами «Слава Отцю», «Єдинородний Сину», «Херувимська пісня», «Достойно є», «Отче наш», збірник духовних концертів Бортнянського тощо [1, арк. 5].

Значний вплив на розвиток мистецтва хорового співу мала діяльність монастирської друкарні, видання якої чисельно розповсюджувалися серед населення Кременеччини. Поміж опублікованих збірників найбільш вживаним був «Богогласник», що об'єднав відомі релігійні та духовні пісні; дане видання побачило світ у період перебування в Лаврі представників уніатської церкви.

У 1930-х рр. розпочинають свою роботу курси псаломщиків при Кременецькому Богоявленському монастирі. Протягом 1934-1935 н.р. на першому курсі навчались 20 учнів. Серед переліку навчальних предметів особлива увага приділялась церковному співу, на освоєння якого відводилося під час першого року навчання дев'ять годин на тиждень, другого року – п'ять.

У кінці кожного навчального року курсанти склали іспит «Церковний спів та Богогласник». Аналізуючи екзаменаційні відомості з даного предмета, бачимо доволі низький результат: лише невеликий відсоток (близько 15%) учнів отримував оцінку «відмінно», натомість переважна більшість (близько 60%) – «задовільно». Результат іспитів є підтвердженням того, що процес освоєння дисципліни є доволі складним та кропітким, а дворічний період навчання недостатній для досягнення поставлених завдань.

Вартість одного року науки складала 150 злотих – доволі значна сума, яку учні не завжди були спроможні оплатити, що пояснює наявність серед документів чимало листів-звернень на ім'я завідувача школи протоієрея Леонтія Петропавлівського з проханням зменшити оплату за навчання, аргументуючи важким матеріальним становищем [7, арк. 70].

Серед викладачів курсів були протоієреї М. Тучемський, Г. Боришкевич та Л. Петропавлівський, архідиякон Гермоген, священослужитель Г. Шнярчук та п. Капитонець І.І., про що дізнаємося із розкладу іспитів у Кременецькій Псамлощицькій школі за 1935-1936 н.р.

Поведінка у школі регламентувалась інструкцією [7, арк. 89], з якою були добре ознайомлені всі учні. Директива складалась з трьох частин:

1. Про заховання поведінки в школі.
2. Про заховання поведінки в церкві.
3. Приписи загальні.

Кожен навчальний день розпочинався ранковою спільною молитвою о 7:50. Згідно з інструкцією вважали неприпустимими запізнення, розмови на уроках та під час Богослужінь, паління сигарет та вживання алкоголю. Заборонялось без відома Ради Школи брати участь у різного роду громадських організаціях та об'єднаннях, приносити у приміщення школи книги, не пов'язані з навчальними програмами. Загалом, інструкція складалась з 25 пунктів, в останньому з яких було зазначено, що «всі наведені приписи зобов'язують до виконання кожного учня на протязі проходження цілого шкільного курсу». У журналі «Церква і нарід», що виходив у Кременеці протягом 1935-1938 рр., неодноразово знаходимо оголошення про набір у школу псаломщиків при Богоявленському монастирі [8].

Отже, вагомий вплив на розвиток хорового мистецтва у краї мала Почаївська Лавра та хорові осередки, що перебували на повному її утриманні, Основним джерелом інформації про діяльність Лаврського хору є архівні документи ДАТО (фонд 258). Виконавський рівень хорового колективу був високим, оскільки його співаки систематично поповнювали ряди церковних хорів Житомира та Варшави. Не менш знаковою була поява у 1930-х рр. курсів псаломщиків при Кременецькому Богоявленському монастирі. У процесі навчання особлива увага приділялась церковному співу, що був одним із обов'язкових предметів протягом усього періоду навчання. Функціонування у Кременці псамлощиць-

ких курсів сприяло появі фахових регентів, а отже і покращенню виконавського рівня численних церковних хорів.

Список використаної літератури.

1. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – ф.258 – оп.1 – спр. 1430
2. ДАТО. – ф. 258 – оп.1 – спр. 1652
3. ДАТО. – ф. 258 – оп.1 – спр. 1914
4. ДАТО. – ф. 258 – оп.1 – спр. 2006
5. ДАТО. – ф. 258 – оп.1 – спр. 2767
6. ДАТО. – ф. 258 – оп.1 – спр. 4232
7. ДАТО. – ф.470. – оп.1. – спр.1
8. Оголошення про набір учнів в Школу псаломщиків при Кременецькому Бого-явленському монастирі // Церква і нарід. – 1936. – Ч. 14-15. – С. 458.

Микола Колос

доцент кафедри мистецьких дисциплін
і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
заслужений працівник культури України

ПІСНЯ КИЇВСЬКОГО КРАЮ НА ЖИТТЄВИХ ШЛЯХАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Поет воістину народний, – відзначав М.Рильський, – Шевченко все своє життя пройшов пліч-о-пліч з піснюю, вона була його доброю порадицею і мудрою розважницею, вона окриляла його “в казармі нечистій”, вона провідною зорею сіяла йому в глухій миколаївській Росії. Сам прекрасний співак, Тарас Григорович не раз і не два чарував задушевним виконанням народних пісень найрізноманітніших слухачів – від професора історії Костомарова до випадково зустрінутого подорожнього. І луна пісні, що долітала здалека над вечірніми луками, не раз пробуджувала в ньому творчі струни [4,12].

Життя Шевченка, від початку і до кінця, – це сумна, високохудожня пісня.

Тарас Шевченко народився серед степів дніпровських, і там з молоком матері всмоктав любов до України, її легенди, її повічні пісні. За переказом односельців Шевченка Петра Шевченка і Бондаренка, Тарас дуже любив народні пісні, знав їх “силу без ліку” і переймав з одного разу [2,57].

Однією з яскравих сторінок у творчій біографії Шевченка стало перебування його 1845 року у Переяславі та наддніпрянських селах – В’юнищах, Козинцях, Андрушах, Трахтемирові, Монастирці (зараз від цих сіл не залишилось і сліду). Переяславська осінь є чи не найбільш плідною у творчості поета часів перебування його в Україні. Тут був написаний його “Заповіт”.

У Переяславі поет гостював у свого щирого друга – лікаря Андрія Йосиповича Козачковського, з яким познайомився ще 1841 р. у Петербурзі. Козачковський був великим шанувальником поезії Кобзаря.

А.Козачковський (внук Андрія Йосиповича), переказуючи спогади своєї бабусі М.С.Козачковської, розповідає: “Поражало обилие его природных дарований: поэт, художник, он обладал великолепным баритоном и тонким музыкальным слухом. Страстный любитель пения, он постоянно что-нибудь напевал. Его часто просили спеть что-либо, и тогда, в особенности если это было около Днепра, слушатели получали высокое художественное наслаждение. Одной из любимых его вещей, которую он постоянно напевал, была следующая старинная песня: “Ой піду я до млина” [3,57].

Про своє враження від перебування на переяславській землі Шевченко писав Козачковському з далекого заслання: “Помните ли нашу с Вами прогулку в Андруши и за Днепр в Монастырище на гору. Вспомните тот чудный вечер, ту широкую панораму, и посередине ее длинную широкую фиолетовую ленту, а за лентой фиолетовой блестит, как из золота, кованный Переяславский собор. Какая-то чудесная, торже-

ственная тишина. Помните, мы долго не могли промолвить слова, пока, наконец, белое, едва заметное пятнышко не запело:

Та ярмом, ярмом, за товаром.

Чудный вечер! Чудный край и песни дивные! Много добрых воспоминаний сохранил я о старом Переяславе и о тебе, мой искренний друже” [6, 248].

Шлях на Кирилівку з Переяслава пролягав через Трахтемирів, Потоки. У серпні 1845 року в цьому селі Шевченко прожив близько двох тижнів. У Потоках господарював В.В.Тарновський (старший). Тут Шевченко познайомився з його сестрою – Надією Василівною, з якою хрестив дитину в дяка і завжди потім звав “дорогою кума-сею”. Надії Василівні поет подарував автографи своїх творів та малюнки, в тому числі і свій автопортрет 1845 р.

В.В.Тарновський (молодший), український поміщик, відомий колекціонер українських старожитностей, малим хлопцем зустрівся з Шевченком 1845 р. у маєтку свого батька. Про це він згадує: “Улюбленим заняттям Тараса Григоровича в Потоках було катання на поромнику по великому ставу теплими літніми вечорами при заході сонця; катання супроводжувалося завжди співом народних українських пісень і особливо його улюбленої пісні “Ой зійди, зійди, зірньоко та вечірняя” [5, 113].

Неповторне враження співом українських пісень, і особливо “Зірньоки” справив Шевченко на всіх присутніх на весіллі у Пантелеймона Куліша у січні 1847 р. в х. Мотронівка на Борзенщині Чернігівської губернії, на якому Тарас, Григорович був старшим боярином. Тоді серед панів розмовляли російською мовою. Шевченко в знак поваги до нареченої (Олександри Михайлівни Білозерської), яка мала гарний голос, почав співати українських пісень. “Позаклавши назад руки, – згадував П.Куліш, – почав ходити по залі, мов по гаю, і заспівав:

Ой зійди, зійди, ти, зірньоко та вечірняя;

Ой виїди, виїди, дівчинонько моя вірняя...”

Як у ту пору своєї життя співав Шевченко, а й надто як він співав у той вечір, такого або рівного йому співу не чув я ні в Україні, ні по столицях. Порвалися разом усі розмови і між старими і між молодими. Посходились і з усіх світлиць гості до зали, мов до якої церкви. Пісню за піснею співав наш соловей. Справді мов у темному лузі, серед червоної калини, а не в зимному захисті серед народу. І, скоро вмовкав, зараз його благали ще заспівати, а він співав і співав людям на втіху, а собі самому ще й на більшу...

Душа поета, об’явившись серед чужого щастя своїм щастям, обернула весілля поклонниці його таланту в національну оперу, яку, може, ще не скоро чутимуть на Україні” [5, 127-128].

Пізніше в Новопетрівському укріпленні Шевченко з сумом пригадує співання цієї пісні і записує в своєму щоденнику 11 липня 1857 р.: “От этой любимой песни (мова йде про пісню ”Ой поїжджає по Україні та козаченько Швачка” – М.К.) я незаметно перешел к другой, не менее любимой:

Ой зійди, зійди, ти, зірньоко та вечірняя...

Эта меланхолическая песня напомнила мне тот вечер, когда я и молодая жена Кулиша пели в два голоса эту очаровательную песню. Это было на другой день после их свадьбы, в роковом 1847 году. Увижу ли я эту прекрасную блондинку? Запою ли с нею эту задушевную песню?” [6, 52].

Зустріч з О.М.Куліш відбулася в Петербурзі 24 січня 1859 р., рівно через двадцять років, як Шевченко був у боярах на весіллі. При зустрічі він заплакав. Потім співав, але мало.

Про особливу любов поета до пісні “Зіронька” згадували і інші його сучасники. Марко Вовчок писала до нього з Дрездена в травні 1859 р.: “Що ж Ви, чи пишете? Що написали? Чи співаєте “Зіроньку?”” [1, 373].

У змісті цієї “задушевної”, як називає її Шевченко, пісні вилилась заповітна мрія про влаштування особистого щастя, влаштування власної сім’ї.

Лунала пісня Шевченка і на дніпровських схилах древнього Києва.

Про радісний і вікопомний день у своєму житті – обранням на кафедру російської історії в університеті св. Володимира у червні 1846 р. – згадує М.Костомаров. Першим, з ким поділився він своєю радістю, був Тарас Григорович, якого зустрів на пустирі, що відділяв тоді університет від Старого міста: “Ми пішли удвох містом, і Шевченко, висловивши мені свою радість з приводу того, що радувало мене тоді, заспівав пісню про козака, який повинчався з дівчиною, не знаючи, що ця дівчина була його сестра, і потім перетворились обое у двоцвітну квітку, за малоросійською назвою ”брат і сестра”, а по-великоруськи “Иван-да-Марья”. Повз нас проходила публіка, а Шевченко, не звертаючи уваги на те, що навколо нього діялось, виводив свою пісню мало не на все горло. Це нагадувало давніх запорожців і прохоплювалось у нашого поета, втім, досить рідко” [5, 113].

Повідомляв і О.Ф.Сенчило-Стефановський, учитель малювання в Києво-Подільському училищі, з яким Тарас Григорович брав участь в експедиції по розкопці могили Переп’ят, М.Білозерському про перебування Шевченка в Києві (1845-1846 рр.) таке: “Шевченко любив з ним кататись по Дніпру в човні, і тоді вони виспівували одну з найулюбленіших пісень Шевченка:

Та по тім боці, та по толоці Цвіте горошина,
А в дівчини та чорнії брови,
Як у Волошина” [5, 139].

Про останні дні перебування поета в Києві 1859 року розповів М.П.Чалий, український громадсько-політичний діяч: “Перша наша зустріч з ним відбулася у нашого спільного знайомого Івана Максимовича Сошенка.

Тарас Григорович був тоді, як то кажуть, в ударі: багато жартував з верткою Леонтинкою, знайомою Сошенкової дружини, говорив компліменти ”чорнявій Ганнусі” – племінниці Івана Максимовича, висловлював свої міркування про різних літературних і художніх знаменитостей, підсміювався з “старого ледащо” – самого господаря і наостанку (ознака доброго настрою) проспівав кілька улюблених своїх пісень : ”Зіроньку”, “Сірі гуси” та ін.” [5, 305].

Цікавою є розповідь родича Шевченка І.І.Маломужа про останній приїзд поета в рідну Кирилівку влітку 1859 року і зустріч зі своєю ріднею: “Не знаю, коли це було, а було саме тепло, як оце тепер. Посідали вони під грушею обідати. Було по чарці, була свіжа риба. Вони випивали по чарці, закусували, співали. А нам, дітям, було цікаво слухати, що вони між собою балакають. То ми посідали в саду подалі і слухали. От мені цікаво було почути, як співає Тарас. А він був дуже радий, що зустрівся з родичами. Це він тоді був, як із заслання повернувся. Се він так оберся об грушу, випрямився і заспівав: “Ходить гарбуз, по городу, Питається свого роду: Ой чи живі, чи здорові Всі родичі гарбузові?” [2, 105-106].

Після 1859 року Шевченко більше не приїжджав в Україну. У 1861 році його серце перестало битися. Але залишилася пісня народу і пісня Великого Кобзаря:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине.
Он де, люде, наша слава,
Слава України.

Список використаних джерел

1. Вовчок Марко. Твори / Марко Вовчок. – Т.6. – К., 1956. – С. 371 – 373.
2. Народ про Шевченка. – К., 1963. – 314 с.
3. Пісні Великого Кобзаря. – К.: Наукова думка, 1964. – 246 с.
4. Рильський М. Зібрання творів у 12 томах / М. Рильський. – Т.12. – К.: Наукова думка, 1986. – 425 с.
5. Спогади про Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – 322 с.
6. Шевченко Т.Г. Твори в трьох томах / Т.Г. Шевченко. – Т.3. – К., 1963. – 332 с.

Сбітнева Н.Ф.

кандидат мистецтвознавства,
професор кафедри графічного дизайну,
Харківська державна академія
дизайну і мистецтв

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ «HAND MADE» В УКРАЇНСЬКОМУ ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ XXI СТОЛІТТЯ

Ключові слова: графічний дизайн України, технічні засоби, дизайнерські прийоми, рукотворні ефекти.

Keywords: graphic design of Ukraine, technical methods, designer receptions, «hand made» effects.

Перехід графічного дизайну від малювання олівцем на папері до проектування за допомогою комп'ютерних програм, що відбувся у 1980–90-ті роки, був справжньою революцією для цього виду художньо-проектної діяльності. Нові технології відкрили перед графічними дизайнерами широкі можливості щодо створення й обробки зображень і роботи зі шрифтами. Вони дозволяли дизайнерам «гратися» із шарами, градієнтами, контурами, тінями, відблисками, трансформаціями й іншими, недоступними раніше або важко досяжними ефектами. Це спричинило знецінення ручної праці та водночас загостило проблему унікальності дизайнерського продукту.

Наразі, після надзвичайного захоплення технічними можливостями, настав етап зваженого використання палітри дизайнерських засобів і прийомів. Одним із проявів цієї тенденції стало розуміння цінності дизайнерського продукту, зробленого рукошма, такого, що несе відбиток унікальності «hand made». Використання підкреслено рукотворних ефектів, заливок, фактур, залучення до дизайнерських розробок різноманітних мальованих і живописних елементів, засобів естампу стало ознакою високопрофесійного й адресного підходу.

Застосування засобів ручного малюнку має неабиякий інтерес для сучасного графічного дизайну з точки зору усвідомленого відбору ефективних засобів впливу на реципієнта за умов перенасиченого візуального простору. Майстерно виконані, нешаблонні й емоційно забарвлені рішення, що відбивають рух руки дизайнера, здатні привернути увагу навіть найвимогливішого адресата. Водночас ще важливішою й перспективнішою для розвитку графічного дизайну є можливість використання рукотворних складових у контексті пошуків дизайнерських засобів для висловлення національної ідеї. Про це пише у своїх працях професор В. Даниленко. Зокрема, дослідник зазначає: «Дотепер Україна не ставила й сьогодні не ставить завдання творення «українського дизайну», вдовольняючись наявністю «дизайну на теренах України». <...> Професіонали, які працюють на близькому до світового рівні у ділянці висококваліфікованих повторювань західних дизайнерських надбань, не мають бажання до творення явища «український дизайн» і ніколи не переймалися думкою про виявлення в дизайнерському творі національної ідентичності» [1, 127].

Для графічного дизайну як стилістичного авангарду дизайнерської діяльності розв'язування цього питання є пріоритетним напрямом. Пошуки засобів і прийомів, які могли б гідно представляти український дизайн на міжнародній арені, можуть провадитися на основі творчого переосмислення етнічного матеріалу, тобто досягнень народної культури, і розуміння самотнього менталітету українців. «Цю ментальну своєрідність можна трансформувати засобами художньої виразності у такий собі людино відповідний, ліричний, дотепний, часом жартівливий та й у цілому художньо-насичений дизайн», — розмірковує В. Даниленко [1, 130].

На сьогодні в українському графічному дизайні вже існують приклади вдалих пошуків у цьому напрямку. Так, авторську інтерпретацію об'єктів народної творчості використовує у своїх роботах київський веб-дизайнер Б. Гдаль. На основі графічної мови, запозиченої з української вишивки, майстер пропонує теплі й вишукані рішення; зокрема, цей хід сприймається неочікуваним і свіжим у дизайні інтерфейсу сайту. Залучаючи аналогічний дизайнерський хід, відомий київський дизайнер-графік Ю. Гуцуляк наново відкриває споживачеві красу зображення, отриманого шляхом випалювання на деревині. Цей прийом дизайнер застосував для розробки візуального образу пакування й реклами пива «Велкопоповицький козел». Вміння не тільки «гарно» (тобто професійно) малювати, але й використати цей талант у різних галузях графічного проектування демонструє івано-франківський дизайнер Я. Шкрібляк. Ідентифікаційні розробки цього майстра, створені на основі рисованих елементів, і різноманітні етикетки для пляшок заслужено отримали високу оцінку від споживачів і професіоналів. Майстерно поєднує у своїх роботах авторський малюнок в акварельній техніці з імпровізованим шрифтом, вільно написаним пензлем, харківська дизайнерка М. Рубан.

Одним із проявів рукотворності сучасного графічного дизайну є повернення інтересу до леттерінгу, тобто ручного малювання (вирізання, ліплення тощо) окремих літер і шрифтових написів. Мода на такий спосіб виконання шрифтових композицій трохи згасла на початку 1990-х через масове захоплення комп'ютерними засобами роботи з текстами, але наразі багато дизайнерів та ілюстраторів у всьому світі знов захоплюються леттерінгом. Серед українських представників цього напрямку можна навести як приклад творчий тандем київських майстринь сестер В. і В. Лопухиних, які використовують можливості леттерінгу для розробки логотипів і шрифтових плакатів, а також О. Протасової, яка віртуозно виліплює літери та композиції з них за допомогою кольорової пластичної маси.

Отже, сучасний український графічний дизайн, пройшовши черговий виток свого розвитку, демонструє повернення до засобів художньої виразності, актуальних за докомп'ютерної доби. У поєднанні з відповідною комп'ютерною обробкою та якісною типографікою використання прийомів hand made у створенні зображувальних і шрифтових складових дизайнерської розробки дозволяє виконати найскладніше завдання сучасного графічного дизайну — створити не просто професійний, а емоційно виразний, самотній і навіть унікальний дизайнерський продукт. Спираючись на інноваційні технологічні досягнення й традиційні форми українського народного мистецтва, фахівці пропонують функціональні й високохудожні рішення, зокрема такі, що спрямовані на пошуки засобів виразності для національно-орієнтованого дизайну.

Література

1. Даниленко В. Майбутнє європейського дизайну: Чехія, Польща, Україна / В.Я. Даниленко. — Харків: Колорит, 2007. — 197 с.: іл.
2. Туэмлоу Э. Графический дизайн: фирменный стиль, новейшие технологии и креативные идеи / Элис Туэмлоу; пер. с англ. — М.: ООО «Издательство Астрель», 2006. — 256 с.: ил.
3. Филь Ш. Графический дизайн XXI века / Шарлотта Филь, Петер Филь; пер. с англ. — М.: Астрель, 2008. — 191 с.: ил.

Коваль О.А.

доцент, к.т.н.,

Іваніцька Т.С.

магістрант

Національний університет

харчових технологій,

Київ,

ІННОВАЦІЇ У SPA ТЕРАПІЇ

Ключові слова: процедура, модель, курорт SPA.

Keywords: procedure, model, resort SPA.

Ринок SPA послуг у світі перебуває на стадії швидкого розвитку, у більшості цивілізованих країнах spa-відпочинок став складовою частиною життя. Зростання щоденного навантаження на здоров'я приводить у spa-заклади тисячі клієнтів у всьому світі, у моду входить здоровий спосіб життя, зростає кількість людей, які хочуть підтримувати гарну фізичну форму та мають потребу у відновлювальних програмах.

Матеріали і методи. Для дослідження розвитку SPA застосовується цілісний підхід до аналізу та синтезу у розгляді питань історії виникнення та впровадження SPA технологій, устаткування, тенденцій розвитку SPA-центрів, узагальнення та систематизації.

Результати. Сьогодні «SPA» сприймається як оздоровчий комплекс процедур з використанням лікувальних властивостей води мінеральної, морської, прісної; морської солі, водоростей, лікувальних грязей, глин, цілющих рослин. SPA-процедури направлені як на оздоровлення, так і на релаксацію всього організму в цілому. Що означає поняття «релаксація»? Так називається методика розслаблення організму після щоденного фізичного та нервового навантаження, яка дуже сприятливо відбивається на ньому. Впливаючи через шкірний покрив, SPA-компоненти активізують процеси обміну речовин в організмі, покращують кровообіг, виводять токсини і шлаки. Таким чином відбувається відновлення організму, покращення загального самопочуття.

Сучасні туристичні SPA-послуги представлені різними моделями. Класифікація їх будується на основі культурно-географічних ознаках, виділяють декілька моделей SPA: американську, французько-італійську, австрійську, німецьку, східну, слов'янську. В таблиці 1 наведена порівняльна характеристика основних моделей SPA.

Східна, або азіатська, модель особливо виділяється екзотичність SPA-процедур, зібраних з різних куточків світу, але при цьому реалізується холистичний (з грецької – «цілісний, єдиний») підхід до психічного або фізичного здоров'я людини у вигляді комплексного впливу на всі органи почуттів – зір (кольором), нюх (ароматом), слух (звуком), смак і тактильні почуття.

Слов'янська модель, частіше так називають російську модель, що спирається на національні традиції Російської школи курортології. «Російське SPA» – це перш за все перевірені сторіччями різні види бань, купелей як способів термічного й масаж-

Таблиця 1.

Характеристика моделей SPA.

Модель /характеристики	Американська	Французько-італійська	Австрійська	Німецька модель
1	2	3	4	5
Основа процедур	відтворення природних курортних факторів	таласотерапія	поєднання гірсько-лижних факторів, потужний комплекс фізичних вправ, теплові, релаксуючі процедури	5 принципів по Кнайпу гідротерапія, лікувальна гімнастика, дієтотерапія, фітотерапія, підтримка емоційного стану
Форми курортів	«курорти» від одного дня, 3,7,10 днів навіть в межах міст	комфорт, вишукана кухня, морські пейзажі з лікуванням морською водою, лікувальними грязями, водоростями, кліматом, 7-14 денний курс	гірськолижні курорти з римськими термами, природні умови, їжа, сервіс	SPA-курорти зі збалансованою вегетаріанською дієтою, спеціальною лікувальною гімнастикою, лікуванням фітозасобами, створення умов для відновлення душевного спокою
1	2	3	4	5
Устаткування, облаштування	СПА- капсули з терапевтичним середовищем	бальнеологічні методи лікування: душ Шарко, перлові ванни, підводний масаж, лікування грязями, водоростями	гірськолижні траси, підйомники, об'їзди, терми з приміщеннями різної температури, вологості	ванни, басейни, душі (Віші, Шарко), устаткування для гімнастичних вправ, відновлення емоційного стану у т.ч. музична терапія
Ефект	комплексна реабілітація, певних органів і систем, естетичний, косметологічний, повноцінний релаксуючий відпочинок	позбавлення застуд, перевтоми, стресу, надлишку ваги, нормалізація сну, гарне самопочуття	сприятлива дія на серцево-судинну, ендокринну, імунну, нервову, системи, розслаблюючий ефект, відновлює сили і знімає втому,	лікування, відновлення серцево-судинної, імунної, нервової систем, загального обміну речовин, відновлення функцій харчового тракту, емоційного стану

ного (вініками), аероіонного впливу на організм людини. Дані процедури з успіхом входять у SPA-пакети послуг.

Експерти з лікувально-оздоровчого туризму відзначають важливість розвитку цього виду туризму для сучасного суспільства, а готельєри активно переходять до сповідання філософії «wellness».

Висновок. Формування сучасних тенденцій розвитку SPA-центрів при готельних підприємствах відбувається у відповідності з потребами споживача, наяв-

ності ресурсної бази, особливості національної культури, традицій, персоналу. SPA-центри при готельних підприємствах України потребують як сервісу організованого за принципом «курорт одного-декількох днів» (Day-SPA в складі: салон краси, косметологічний кабінет, банний SPA, кілька спеціалізованих SPA кабінетів, зона фітнесу), так і SPA-готелей орієнтованих на надання комплексу послуг, що ґрунтуються на використанні традиційних методів курортології та натуротерапії з метою профілактики, оздоровчого відпочинку та косметологічної корекції, більше уваги приділяти нормалізації емоційного стану.

Література:

1. Данчак І. О., Лукомська Г.В. Формування архітектури SPA-центрів (еволюція розвитку) [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvb/2010_57/danchak.pdf / (Дата звернення 06.03.2016).
2. Креббін-Бейлі Д. Спа-терапия в индустрии красоты. Методика процедур, эксплуатация оборудования, программы обучения spa-менеджменту / Д. Креббин-Бейли, Д. Харкап, Д. Харрингтон; [пер. с англ. В.Е. Бельченко]. – М.: РИПОЛклассик, 2010. – 304 с.
3. Кусков А.С., Лисицова О.В. Курортология и оздоровительный туризм: Учебное пособие / А.С. Кусков, О.В. Лысакова – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 320 с.
4. Кучмистий С.А. Особенности создания мед-SPA в гостинице, расположенной в курортной местности / С.А. Кучминский: [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://alfa-spa.com/uploaded/files/pdf/hotel_business/ / (Дата звернення 06.03.2016).

Червоненко Н.М.

кандидат фармацевтичних наук,
доцент кафедри УЕФ, медичного
та фармацевтичного правознавства ЗДМУ

Мозуль В.І.

кандидат фармацевтичних наук,
доцент кафедри фармакогнозії,
фармакології та ботаніки ЗДМУ

Цикало Т.О.

студентка
фармацевтичного факультету ЗДМУ

АНАЛІЗ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ В КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ ЗА ОСНОВНИМИ ДІЮЧИМИ РЕЧОВИНАМИ

Ключові слова: аналіз, рослини, цукровий діабет

Key words: analysis, plants, diabetes mellitus

Рід портулак (*Portulaca*) — об'єднує близько 200 видів однорічних і багато-річних трав'янистих рослин родини портулакові (*Portulacaceae*), включаючи сукулентні. Хімічний склад вивчений недостатньо. Відомо, що портулак городній містить полісахариди, флавоноїди, жирні олії, мікроелементи. В народній медицині використовується як: протизапальний, сечогінний, судинозвужувальний, протицинготний, гіпоглікемічний (цукрознижувальний), глистогінний, ранозагоювальний засоби [1, 2]. Але хімічний склад та фармакологічна дія вивчено недостатньо. По літературний даним цукрознижувальну активність проявляють полісахариди [3].

Цукровий діабет (ЦД) є проблемою не тільки медичною, а й соціально-економічною, оскільки епідемія діабету завдає величезної шкоди як економіці окремих країн, так і всій світовій економіці. Загалом ЦД призводить не просто до втрати здоров'я – до формування безлічі його ускладнень, скорочення якості і тривалості життя, але і до величезних фінансових витрат – закупівель медикаментів, постійному контролю різних аналізів, частими госпіталізаціями і соціальним допомогам по інвалідності, які лягають тягарем на державний і місцевий бюджети або гаманець самого пацієнта [4].

Ступінь поширеності цього захворювання потребує подальшого пошуку додаткових методів традиційного і нетрадиційного лікування. Застосування лікарських рослин у зазначеній проблемі виступає як «старий» і «новий» ад'ювантний метод. Призначення фітозасобів не є альтернативою застосування інсуліну та синтетичних цукрознижувальних препаратів. Але фітотерапія здатна проявити суттєву підтримку стандартному способу лікування на всіх стадіях захворювання, а на ранніх етапах деколи спроможна на деякий період замінити традиційне лікування. Доведено, що пацієнти, які активно використовують фітотерапію, потребують нижчих доз інсуліну і пероральних цукрознижувальних ліків. Традиційна фармакологічна терапія ЦД зменшує ризик

діабетичних ускладнень, але вона не в змозі забезпечити довготривалу нормалізацію метаболічних порушень. Саме це і може здійснювати фітотерапія [5].

Нині відомо понад 150 рослин, що виявляють антидіабетичний ефект. Тому метою нашого дослідження є аналіз лікарських рослин, які застосовуються в комплексній терапії цукрового діабету за основними діючими речовинами. Нами в якості об'єктів вивчення відібрано 50 рослин та теоретично вивчено хімічний склад рослин, що містять основні біологічно активні речовини і застосовуються для лікування ЦД в офіційній і народній медицині. Вибір рослин для аналізу здійснювали за даними вторинної інформації [6-13]. Методологія збору та аналізу даних включає: метод інформаційного пошуку, системний та порівняльний аналізи, узагальнення даних та ін.

На сьогодні є багато підходів до класифікації рослин, що застосовуються для лікування ЦД і до цього часу не існує універсальної. Це пояснюється тим, що хімічний склад рослин дуже різний і їх фармакологічна дія частіше обумовлена комплексом речовин і вони проявляють окрім гіпоглікемічного ефекту різноманітну дію на організм людини.

Нами звернено увагу на такі основні речовини, що входять до хімічного складу рослин-об'єктів, як «полісахариди», «флавоноїди», «мікроелементи» та «жирні кислоти».

Нами були розглянуті рослини першої групи «полісахариди». Так, аналіз лікарських рослин, що застосовуються в офіційній і народній медицині і в хімічному складі яких є основні полісахариди показав, що серед них більше всього рослин, які містять пектинові речовини або слиз – їх доля 36% і 34% відповідно. Далі слідує рослина з целюлозою (20%) або інуліном (14%).

Вивчення хімічного складу рослин з полісахаридами з використанням вторинної інформації показало, що ряд із них містять полісахариди в різних комбінаціях. Так, рослини, до складу яких входить інулін і рослини, що містять целюлозу, в своєму хімічному складі мають також пектин або слиз. Група рослин з такими полісахаридами, як пектин + слиз найбільша – 43,8%: бузина чорна, дивина лікарська, зимолюбка зонтична, інжир, малина звичайна, подорожник великий, портулак городній. Частина рослин, які в своєму хімічному складі містять також пари полісахаридів, такі як інулін + пектин (оман високий, цикорій, чорниця звичайна), целюлоза + пектин (груша звичайна, портулак городній, цибуля ріпчаста) і целюлоза + слиз (гірчак пташиний, портулак городній) складають відповідно 18,8%, 18,8% і 12,4%. Тільки в одній рослині (кульбаба лікарська) в хімічному складі присутні інулін + слиз (6,2%).

Аналіз другої групи рослин «флавоноїди», які застосовуються в комплексній терапії ЦД показав, що до їх хімічного складу входять такі флавоноїди як міртілін, неоміртілін, кверцетин, антоціани. Всі ці речовини має в своєму складі чорниця звичайна. Такі рослини як бузина чорна, звіробій звичайний, левзея сафроловидна, малина звичайна мають два флавоноїди в своєму хімічному складі: кверцетин + антоціани.

Із інформаційних джерел відомо, що вчені припускають, що основними мікроелементами, які грають важливу роль в фармакотерапії цукрового діабету є Zn^{2+} і Cr^{3+} [14].

Аналіз наших рослин-об'єктів свідчить, що рослини до складу яких входить Zn^{2+} складають 28% (брусниця звичайна, бузина чорна, гірчак пташиний, горіх во-

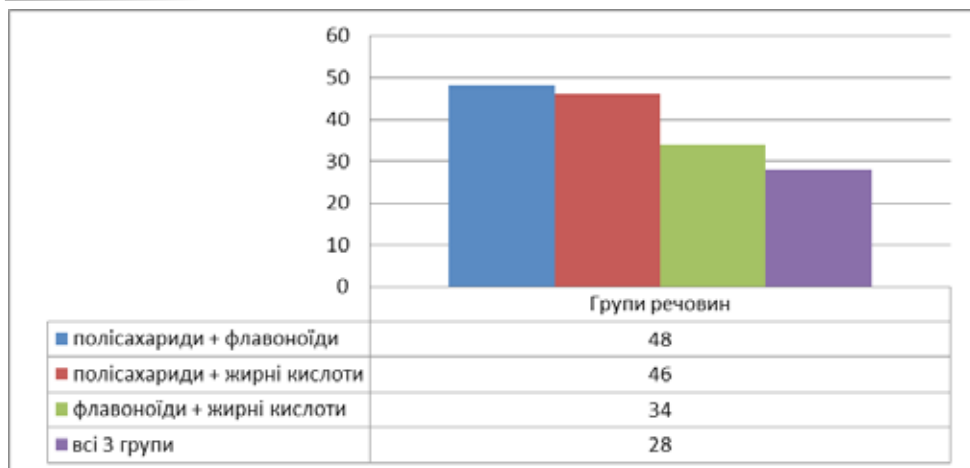

Рис. 1. Комбінації речовин у рослинах-об'єктах

лоський, евкаліпт кулястий, квасоля звичайна, латук городній, малина звичайна, подорожник великий, портулак городній, сочевиця харчова, сухоцвіт багновий, цибуля ріпчаста, часник), а Cr^{3+} – 14% (брусниця звичайна, бузина чорна, гранат звичайний, золототисячник звичайний, подорожник великий, сочевиця харчова, чорниця звичайна). Обидва ці мікроелементи присутні в чотирьох рослинах – брусниця звичайна, бузина чорна, подорожник великий і сочевиця харчова містять.

Четверта група рослин – це ті, до складу яких входять «жирні кислоти». Серед наших об'єктів таких рослин 56%. Дані літератури свідчать, що вченим вдалось визначити які саме кислоти входять в склад цих рослин. Це такі ненасичені жирні кислоти (НЖК), як лінолева, ліноленова, олеїнова. Рослини з вмістом НЖК розподілились таким чином: лінолева, ліноленова і олеїнова кислоти (відповідно 16%, 14% і 12%). Всі три НЖК входять до складу 5 рослин: авокадо, гранат звичайний, льон звичайний, портулак городній, шовковиця. Така комбінація НЖК, як лінолева + ліноленова є в хімічному складі 6 рослин: авокадо, гранат звичайний, льон звичайний, портулак городній, сочевиця харчова, шовковиця. Тільки кропива дводомна містить лінолеву ненасичену кислоту, а до складу кульбаби лікарської вона входить разом з олеїновою кислотою.

Порівняння результатів аналізу хімічного складу рослин за критеріями «полісахариди», «флавоноїди», «мікроелементи» і «жирні кислоти» показало, що багато із них входять в хімічний склад аналізованих об'єктів, утворюючи такі комбінації: полісахариди + флавоноїди, полісахариди + жирні кислоти, флавоноїди + жирні кислоти (рис. 1).

Так, 48% рослин, які містять полісахариди + флавоноїди: бузина чорна, гірчак пташиний, горіх волоський, груша звичайна, дивина лікарська, елеутерокок колючий, зимолубка зонтична, інжир, квасоля звичайна, кропива глуха, кульбаба лікарська, левзея сафроловидна, липа серцелиста, малина звичайна, омела біла, подорожник великий, портулак городній, росичка круглолиста, селера пахуча, суниця лісова, цибуля ріпчаста, чорниця звичайна, шовковиця, шипшина корична.

Комбінацію полісахариди + жирні кислоти в своєму хімічному складі мають наступні рослини (46%): авокадо, гірчак пташиний, горіх волоський, горох посівний,

груша звичайна, інжир, конопля посівна, кульбаба лікарська, липа серцелиста, лопух великий, льон звичайний, малина звичайна, омела біла, подорожник великий, портулак городній, росичка круглолиста, сочевиця харчова, цибуля ріпчаста, часник, шовковиця, шипшина корична, ячмінь звичайний.

Флавоноїди разом з жирними кислотами (34%) входять до таких рослин як: гірчак пташиний, горіх волоський, гранат звичайний, груша звичайна, інжир, козлятник лікарський, кропива дводомна, кульбаба лікарська, липа серцелиста, малина звичайна, омела біла, подорожник великий, портулак городній, росичка круглолиста, шовковиця, шипшина корична, шпинат городній.

28% рослин-об'єктів утворюють такий потрібний комплекс як полісахариди + флавоноїди + жирні кислоти. Це такі рослини як: гірчак пташиний, горіх волоський, груша звичайна, інжир, кульбаба лікарська, липа серцелиста, малина звичайна, омела біла, подорожник великий, портулак городній, росичка круглолиста, цибуля ріпчаста, шовковиця, шипшина корична.

Висновки. Серед цих рослин, які застосовуються при лікуванні цукрового діабету і містять такі групи речовин як полісахариди, флавоноїди, жирні кислоти, мікроелементи (Zn^{2+} і Cr^{3+}) є досліджуваний нами портулак городній, що теоретично підтверджує необхідність подальшого більш детального дослідження цієї рослини і можливості його використання в фармакотерапевтичній практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Портулак: [Електронний ресурс] // Специи и пряности. – Режим доступу: <http://ukrspice.kiev.ua/special/purslane.html> (Дата звернення: 08.01.2016).
2. Портулак городній: (*Portulaca oleracea*) [Електронний ресурс] // Енциклопедія лікарських рослин і трав. – Режим доступу: <http://infoherbs.com.ua/portulak-gorodnij-portulaa-oleracea/> (Дата звернення: 09.01.2016).
3. Li F. Preparation and antidiabetic activity of polysaccharide from *Portulaca oleracea* L. / Fenglin Li, Qingwang Li, Dawei Gao, Yong Peng, Caining Feng. // *African Journal of Biotechnology*. – 2009. – P. 569-573.
4. Эпидемия сахарного диабета – глобальная проблема: [Електронний ресурс] // Здоровье Украины. – Режим доступу: <http://www.health-ua.org/tags/saharnyj-diabet.html> (Дата звернення: 15.03.2016).
5. Волошин О.І. Сучасні аспекти фітотерапії цукрового діабету / О.І. Волошин, О.В. Глубоченко // *Международный эндокринологический журнал*, 2010. - №5. С. 47-54.
6. Алексеев И.С. Полный атлас лекарственных растений / сост И.С. Алексеев. – Донецк: ООО «Глория Трейд». 2013. – 400 с.
7. Державна фармакопея України / Державне підприємство „Науково-експертний фармакопейний центр”. – 1-е вид. – Доповнення 2. – Х.: Державне підприємство „Науково-експертний фармакопейний центр”, 2008. – 620 с.
8. Державна Фармакопея України / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 1-е вид. - Доповнення 3. – Х.: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2009. – 280 с.
9. Державна Фармакопея України / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 1-е вид. – Доповнення

4. – Х: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2011. – 540 с.
10. Ковальов В.М. Фармакогнозія з основами біохімії рослин: підручник / В.М. Ковальов, О.І. Павлій, Т.І. Ісакова; за ред. В.М. Ковальова. – Х.: НФАУ, 2000. – 704 с.
11. Кьосев П.А. Лекарственные растения: самый полный справочник / П.А. Кьосев. – М.:Эксмо, 2011. – 944 с.
12. Лебеда А.Ф. Лекарственные растения: Самая полная Энциклопедия / А.Ф. Лебеда, Н.И. Джуренко, А.П. Исайкина, В.Г Собко. – М.: АСТПРЕСС КНИГА, 2006. – 912 с.
13. Яковлев Г.П. Лекарственное сырье растительного и животного происхождения. Фармакогнозия: учебное пособие / Г.П. Яковлев. – СПб.: СпецЛит, 2006. – 845 с.
14. Конечна Р.Т. Фітозасоби в лікуванні цукрового діабету / Р.Т. Конечна, В.П. Новіков // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”, 2008. - №622. С. 64-69.

